

T.C.  
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ  
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ  
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI



**GELENEKSEL EBEVEYN ÇOCUK İLİŞKİSİNİN GÖSTERİ ŞÖLENİNE  
DÖNÜŞÜMÜ: SOSYAL MEDYA ETKİSİ**

Yüksek Lisans Tezi

**Merve AKDENİZ**

Danışman  
**Prof. Dr. Osman EYÜPOĞLU**

SAMSUN

2023

## TEZ KABUL VE ONAYI

Merve AKDENİZ tarafından, Prof. Dr. Osman EYÜPOĞLU danışmanlığında hazırlanan “GELENEKSEL EBEVEYN ÇOCUK İLİŞKİSİNİN GÖSTERİ ŞÖLENİNE DÖNÜŞÜMÜ: SOSYAL MEDYA ETKİSİ” başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından 09/11/2023 tarihinde yapılan sınav sonucunda oy birliği ile başarılı bulunarak Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

|        | Unvanı Adı Soyadı                       |                                           |
|--------|-----------------------------------------|-------------------------------------------|
|        | Üniversitesi                            |                                           |
|        | Ana Bilim/Ana Sanat Dalı                | Sonuç                                     |
| Başkan | Prof. Dr. Erkan PERŞEMBE                |                                           |
|        | Ondokuz Mayıs Üniversitesi              | <input checked="" type="checkbox"/> Kabul |
|        | Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı | <input type="checkbox"/> Ret              |
| Üye    | Prof. Dr. Osman EYÜPOĞLU                |                                           |
|        | Ondokuz Mayıs Üniversitesi              | <input checked="" type="checkbox"/> Kabul |
|        | Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı | <input type="checkbox"/> Ret              |
| Üye    | Doç. Dr. Özgür Kıran                    |                                           |
|        | Samsun Üniversitesi                     | <input checked="" type="checkbox"/> Kabul |
|        | Sosyoloji Ana Bilim Dalı                | <input type="checkbox"/> Ret              |

Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen ve yukarıda adları yazılı jüri üyeleri tarafından uygun görülmüştür.

Prof. Dr. Ahmet TABAK  
Enstitü Müdürü

## BİLİMSEL ETİĞİ UYGUNLUK BEYANI

Hazırladığım Yüksek Lisans tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin Kaynaklar'da gösterilenlerden oluştuğunu, her unsurun enstitü yazım kılavuzuna uygun yazıldığını ve TÜBİTAK Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Yönetmeliği'nin 3. bölüm 9. maddesinde belirtilen durumlara aykırı davranılmadığını taahhüt ve beyan ederim.

Etik Kurul Gerekli mi?

Evet ☒

Hayır ☐

26/06/2023

Merve AKDENİZ

## TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI

**Tez Başlığı:** GELENEKSEL EBEVEYN ÇOCUK İLİŞKİSİNİN GÖSTERİ ŞÖLENİNE DÖNÜŞÜMÜ: SOSYAL MEDYA ETKİSİ

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışması için şahsım tarafından 20/06/2023 tarihinde intihal tespit programından alınmış olan özgünlük raporu sonucunda;

Benzerlik oranı : %6

Tek kaynak oranı : %2 çıkmıştır.

20/06/2023

Prof. Dr. Osman EYÜPOĞLU

## ÖZET

### GELENEKSEL EEBEVEYN ÇOCUK İLİŞKİSİNİN GÖSTERİ ŞÖLENİNE DÖNÜŞÜMÜ: SOSYAL MEDYA ETKİSİ

Merve AKDENİZ

Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans, Haziran/2023

Danışman: Prof. Dr. Osman EYÜPOĞLU

Geçmişten günümüze ebeveyn çocuk ilişkisinde birtakım değişimler meydana gelmiştir. Bu ilişkide iletişim kurma şekilleri, yaşam standartları, hayata dair kaygıları, üstlendikleri roller değişmiştir. Geçmişin otoriter ebeveynleri, günümüzün hoşgörülü ebeveynlerini yetiştirmiştir. Sanayi Devrimi ile beraber kadının çalışma hayatına girmesi, teknolojinin gelişimi ile beraber internetin neredeyse girmedığı evin kalmaması, toplumda birtakım değerlerin değişime uğraması, toplumsal mahremiyet algısından bireysel mahremiyet algına geçişin ortaya çıkması ebeveyn çocuk ilişkisini de önemli bir ölçüde etkilemiştir. Tüm bu değişimlere ek olarak insan hayatına etki eden bir diğer faktör sosyal medyadır. Sosyal medyanın hayatımızı kuşatan etkisiyle birlikte anne-baba-çocuk ilişkisi değişmiştir, özellikle anne-babaların bu platformda gördüklerine verdikleri tepkiler günlük hayattaki eylemlerini etkilemeye başlamıştır. Çalışmanın amacı; dijital dönüşümlerin bir sonucu olarak ortaya çıkan sosyal medyanın ebeveyn çocuk iletişimi üzerindeki yansımaları araştırmaktır. Bu alanda literatür taraması yapılmış ve nitel araştırma tekniği kullanılmıştır. Yapılan literatür taramasında aile yapısındaki değişimler, sosyal medyanın tarihsel süreci ve bu ikisi bağlamında toplumda meydana gelen değişimleri konu alan içerikler incelenmiştir. Araştırmada, nitel araştırma tekniklerinden biri olan görüşme tekniği kullanılmıştır. 16 katılımcı ile yapılan görüşme sonuçları değerlendirilmiştir. Görüşmecilerin belirli niteliklere sahip olmaları (ebeveyn olmak, sosyal medya kullanmak) gerektiği için kartopu tekniği kullanılmıştır. Üç katılımcıdan yola çıkarak on altı kişilik örneklem grubuna ulaşılmış ve yapılan görüşmeler sonucunda; çocukla kurulan iletişimde sosyal medya etkisi ve ebeveyn tipleri, e-mahremiyet sınırları, geçmişten günümüze değişen aile içi iletişim ve sosyal medya etkisi, sosyal medyada ebeveynlerin gerçekleştirdiği reaksiyonlar başlıkları altında tematik analizler yapılmıştır. Yapılan araştırma sonucunda ebeveyn çocuk ilişkisi arasındaki iletişimde sosyal medyanın etkilerinin var olduğu kanısına varılmıştır.

**Anahtar Kelimeler:** Aile, Sosyal Medya, İletişim, Ebeveyn, Çocuk

## ABSTRACT

### TRANSFORMATION OF TRADITIONAL PARENT AND CHILD RELATIONSHIP TO THE FEAST OF SPECTACLE: THE SOCIAL MEDIA EFFECT

Merve AKDENİZ

Ondokuz Mayıs University

Institute of Graduate Studies

Department of Philosophy and Religious Sciences Programme

Master, June/2023

Supervisor: Prof. Dr. Osman EYÜPOĞLU

There have been some changes in the parent-child relationship from past to present. In this relationship, the way they communicate, their living standards, their concerns about life, and the roles they assume have changed. Authoritarian parents of the past have raised the tolerant parents of today. With The participation of women in the worklife after the Industrial Revolution and by the development of technology which leads that there is almost no home left without the internet some values in society have changed, also the transition from the perception of social privacy to the perception of individual privacy has significantly affected the parent-child relationship. In addition to all these changes, another factor that affects human life is social media. With the influence of social media on our lives, the parent-child relationship has changed, especially the reactions of parents to this platform have begun to affect their actions in daily life. Purpose of the study; To investigate the reflection of social media, which emerged as a result of digital transformations, on parent-child communication. A literature review was conducted in this field and a qualitative research technique was used. In the literature review, contents about changes in family structure, the historical process of social media and the changes in society in the context of these two were examined. In the research, interview technique, one of the qualitative research techniques, was used. The results of the interviews with 16 participants were evaluated. The snowball technique was used because the interviewers were required to have certain qualifications (being a parent, using social media). Based on three participants, a sample group of sixteen people was reached and as a result of the interviews; Thematic analyzes were made under the headings of social media influence and parent types in communication with the child, e-privacy limits, changing family communication and social media influence from past to present, and parents' reactions on social media. As a result of the research, it was concluded that social media has effects on the communication between the parent-child relationship.

**Keywords:** Family, Social Media, Communication, Parent, Child

# İÇİNDEKİLER

|                                                               |           |
|---------------------------------------------------------------|-----------|
| TEZ KABUL VE ONAYI .....                                      | i         |
| BİLİMSEL ETİĞİ UYGUNLUK BEYANI .....                          | ii        |
| TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI .....                    | ii        |
| ÖZET .....                                                    | iii       |
| ABSTRACT .....                                                | iv        |
| İÇİNDEKİLER.....                                              | v         |
| SİMGELER VE KISALTMALAR .....                                 | vii       |
| TABLolar DİZİNİ .....                                         | viii      |
| <b>1. GİRİŞ.....</b>                                          | <b>1</b>  |
| 1.1. Araştırmanın Amacı.....                                  | 3         |
| 1.2. Araştırmanın Problemleri .....                           | 3         |
| 1.3. Yöntem .....                                             | 3         |
| 1.4. Sınırlılıklar.....                                       | 5         |
| 1.5. Sayıtlar.....                                            | 5         |
| 1.6. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....                    | 6         |
| <b>2. AİLE .....</b>                                          | <b>7</b>  |
| 2.1. Aile Kavramı .....                                       | 7         |
| 2.1.1. Geleneksel Aile.....                                   | 9         |
| 2.1.2. Çekirdek Aile.....                                     | 11        |
| 2.2. Aile İçi İletişim.....                                   | 12        |
| <b>3. SOSYAL MEDYA .....</b>                                  | <b>16</b> |
| 3.1. Sosyal Medya Kavramı.....                                | 16        |
| 3.2. Sosyal Medyanın Tarihi.....                              | 17        |
| 3.3. Günümüzde En Çok Kullanılan Sosyal Ağlar .....           | 18        |
| 3.3.1. Facebook.....                                          | 18        |
| 3.3.2. Instagram .....                                        | 18        |
| 3.3.3. Twitter .....                                          | 19        |
| 3.3.4. TikTok .....                                           | 19        |
| 3.3.5. Youtube .....                                          | 19        |
| 3.4. Sosyalleşme Aracı Olarak Sosyal Medya.....               | 20        |
| 3.5. Sosyal Medyanın Mahremiyet Algısına Etkisi .....         | 24        |
| <b>4. EBEVEYN ÇOCUK İLİŞKİSİ VE SOSYAL MEDYA .....</b>        | <b>30</b> |
| 4.1. Geçmişten Günümüze Değişen Ebeveyn-Çocuk İlişkisi .....  | 30        |
| 4.1.1. Ebeveyn-Çocuk İlişkisi.....                            | 30        |
| 4.1.2. Yaşlı Ebeveyn-Yetişkin Çocuk İlişkisi.....             | 33        |
| 4.2. Ebeveyn Çocuk İlişkisinin Gösteri Şölenine Dönüşümü..... | 35        |

|                                                                               |           |
|-------------------------------------------------------------------------------|-----------|
| <b>5. BULGULAR VE YORUM .....</b>                                             | <b>37</b> |
| 5.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri.....                               | 37        |
| 5.2. Çocukla Kurulan İletişimde Sosyal Medya Etkisi ve Ebeveyn Tipleri .....  | 38        |
| 5.3. Sosyal Medyada Ebeveynlerin Gerçekleştirdiği Reaksiyonlar.....           | 42        |
| 5.4. E-Mahremiyet Sınırları .....                                             | 45        |
| 5.5. Geçmişten Günümüze Değişen Aile İçi İletişim ve Sosyal Medya Etkisi..... | 49        |
| <b>6. SONUÇ VE ÖNERİLER .....</b>                                             | <b>57</b> |
| <b>KAYNAKLAR .....</b>                                                        | <b>62</b> |
| <b>EKLER .....</b>                                                            | <b>65</b> |
| Ek 1. Görüşme Formu.....                                                      | 65        |
| Ek 2. Etik Kurul Kararı.....                                                  | 67        |
| <b>ÖZ GEÇMİŞ .....</b>                                                        | <b>68</b> |

## SİMGELER VE KISALTMALAR

ed. : Editör  
Hz. : Hazreti  
eds. : Editörler





## TABLÖLAR DİZİNİ

|                                                                          |    |
|--------------------------------------------------------------------------|----|
| Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri .....                     | 37 |
| Tablo 2. Katılımcıların Sosyal Medyada Geçirdikleri Günlük Süreler ..... | 42 |
| Tablo 3. Katılımcıları Kullandıkları Sosyal Medya Organları .....        | 44 |



# 1. GİRİŞ

Aile, toplumu etkileyen aynı zamanda toplumdan etkilenen bir gruptur. Toplumda meydana gelen değişimler belirli bir ölçüde aile kurumunu da etkilemiştir. Aynı şekilde aile kurumunun kendi içinde değişime uğraması da toplumu etkilemektedir. Bu anlamda aile ve toplum karşılıklı olarak etkilenen ve etkileyen özellikler göstermektedir.

Aile kavramına bakıldığı zaman tek bir tanımlamayla ifade edilemediği görülmektedir. Çünkü her toplumda birbirinden farklı birçok kültür bulunmakta ve kültürün etkisiyle aileye yüklenen anlamlar değişmektedir. Ancak genellikle her toplumda bir değer olarak ifade edilmiştir. Özellikle işlevselliği açısından önem görmüştür. Bu işlevlerinden biri de toplumun kültürünü çocuğa aktarması ve bu anlamda bireyi toplumsallaşmaya hazırlayan ilk ortam olmasıdır.

Geçmişten günümüze insan hayatında birtakım değişimler meydana gelmiştir. Özellikle son otuz yılda teknolojinin gelişmesi ile beraber bireyin yaşam biçiminde önemli değişimler meydana gelmiştir. Aile içinde yaşanan olaylar, duygular, yaşadıkları ortam geçmişe oranla daha görünür bir hal almıştır. Ailenin özel alanı, mahrem kabul edilen hayatı dört duvar arasından çıkmış ve sanal bir ortama taşınmıştır. Sosyal medyanın sunduğu sınırsız paylaşım hakkı, bireylerin kendilerini istedikleri gibi sunabilme özgürlüğü; geçmişte var olan ve ötekiyle karşılaşıldığı anda başlayan mahremiyet algısını değiştirmiştir.

1971 yılında ortaya çıkan internet aracılığı ile iletişim kurma imkânı (Demiroğlu, 2021: 61) 1990'lı yıllara geldiğimizde ülkemizde de kullanılmaya başlamış ve Web 2.0'ın devreye girmesiyle bugünkü haline zemin hazırlanmıştır (Irak ve Yazıcıoğlu, 2012: 10-14). İnternetin ve onun bir sonucu olarak ortaya çıkan sosyal medyanın kullanılmaya başlandığı tarihe bakıldığında üzerinden çok uzun yıllar geçmediği görülmektedir. Ancak günümüzde insan hayatındaki yerine bakıldığında ise adeta vazgeçilmez bir hale gelmiştir. Bir bilgiyi araştırırken, resmi bir işlemi gerçekleştirirken, boş vakti değerlendirmek isterken internet ve sosyal medya en çok tercih edilen yollardan biri haline gelmiştir.

Sosyal medyaya erişim günümüzde artık çok daha kolay bir hal almıştır. Bilgisayar, tablet, her an ulaşılabilir olan cep telefonları ile sosyal medya hesaplarına istenildiği zaman erişim sağlanmaktadır. Denebilir ki günümüz teknolojisi

geliştirilirken sosyal medyaya erişim kolaylığı, içerik üretebilme imkânı da göz önüne alınmaktadır. Ulaşılması böylesine kolay bir seviyeye gelmiş bu mecralar kullanıcıları için ikinci bir ev halini almıştır. Sosyal medyanın kullanıcılarına özel alanların kapılarını yabancı kişilere açma imkânı sunması “Mahremiyet algısı sarsılıyor mu?” sorusunu berberinde getirmiştir.

Sosyal medyanın bireyler üzerinde önemli etkileri bulunmaktadır. Bunlardan biri; kullanıcılarını bireyselleştirmesi sebebiyle herkesin kendi algılama biçimlerine göre daha öznel olan bir mahremiyet algısı var etmiş olmasıdır. Bu durum ötekinin isteklerini, değerlerini, tutumlarını görmezden gelen ve daha benmerkezci düşünen bireylerin var olmaya başladığı kanısını da beraberinde getirmiştir. Bu benmerkezci tavır ailenin birlikteliğini, sağlıklı iletişim kurabilmesini etkilemiş ve yeni iletişim biçimleri üretilmesine sebep olmuştur. Bu yeni üretilen iletişim biçimleri ebeveyn-çocuk ilişkisini etkilemiştir.

Günümüzde sosyal medyanın sunduğu ortamla beraber hızlı ve yeni bir kültürel yayılmanın etkisi altında kalan ailelerin iletişim biçimlerinde birtakım farklılıklar meydana gelmiştir. Özellikle bu mecraların kullanımı ile ilgili genç ve yaşlı kuşak arasında önemli bir farkın olduğu görülmektedir. Genç kuşak yeri geldiğinde hayatını daha görünür yaşarken istemediği zaman da kendini bu mecralardan tecrit edebilmektedir. Yaşlı kuşağın sosyal medya kullanımı ise genç kuşağa nazaran daha az olduğu için sosyal medya bilgisi de daha kısıtlı kalmaktadır. Bu farklılıkların sebeplerinden biri; özellikle sosyal medya etkisiyle genç ve yaşlı kuşak arasında değişen mahremiyet algısıdır. Bu değişim “Mahremiyet algımız mı farklılaştı yoksa yeni bir mahremiyet anlayışı mı geliştirildi?” sorusunu da beraberinde getirmiştir. Farklılığın en temel sebebi, genç kuşağın dijital bir dünyaya doğmuş ve bu sebeple sosyal ağların kodlarına daha hâkim olma imkânı bulmuş olmasına karşın yaşlı kuşağın ise bu dünyaya alışmaya çalışan yabancılar konumunda kalmasıdır.

Günümüzde geçmişin aile yapısındaki otoriterlik azalmaya başlamıştır. Ebeveynlerin daha hoşgörülü, arkadaşça tavırları çocukları ile iletişim biçimlerini de etkilemiştir. Çocuk, ailede duygularını, düşüncelerini daha fazla ifade edebilen bir birey haline gelmiştir. Bunun etkisiyle çocuk ve ebeveyn arasında yaşanan birçok duygu (sevgi, saygı kaygı, korku...) daha görünür bir şekilde yaşanmaya başlanmıştır. Özellikle son dönemlerde sosyal medyanın hayatımızı kuşatması

olgusu, hem duygu ve hem de davranış açısından aileyi de etkilemiştir. Başka bir ifadeyle, sosyal medyanın eskisinden daha çok görünür yaşam biçimi sunması ebeveyn ve çocuk iletişiminde birtakım değişimlerin meydana gelmesine ortam hazırlamıştır.

### **1.1. Araştırmanın Amacı**

Geçmişin otoriter toplum yapısı günümüz kültürel değerlerine nazaran daha katı-sert ebeveynlerin yetişmesine neden olmuştur. Bu katı-sert tavır da ailelerin daha fazla sınırlar koyan reaksiyonlar göstermelerine karşın günümüzde sosyal medyanın da etkisiyle daha görünür bir yaşam biçimi kendini hissettirmeye başlamıştır. Özellikle sosyal medyada yapılan paylaşımlar hem çocuğun hem de ebeveynlerin davranışlarını önemli ölçüde etkilemiştir. Çünkü sosyal medya bireye, yaşamını önceki kültüre nazaran daha fazla oranda öteki ile kıyaslama ve yarıştırmaya olanağı sunmuştur.

Kısaca bu araştırmanın amacı, sosyal medyanın etkisi bağlamında, geçmişten günümüze ortaya çıkan tüm değişimler ışığında geleneksel ebeveyn çocuk ilişkisinin zaman içinde aldığı yeni hali araştırmaktır. Bu anlamda görüşme tekniği kullanılarak 16 katılımcının sosyal medya etkinlikleri ve bu etkinlikler üzerinden değişen iletişim ve bakış açıları ortaya konmaya çalışılmıştır.

### **1.2. Araştırmanın Problemleri**

Bu araştırmamızda aşağıdaki sorulara cevap aranmaktadır;

- Geçmişten günümüze ebeveyn çocuk ilişkisinin süreç içindeki değişimi nasıl olmuştur?
- Ebeveynlerin çocuklarına karşı davranışlarını neler etkilemektedir?
- Aile içinde beraber geçirilen vakit geçmişe oranla azalmış mıdır?
- Sosyal medya toplumun mahremiyet algılarını değiştirmiş midir?
- Ebeveyn çocuk ilişkisinin geçmişten günümüze kadar uğradığı değişimde sosyal medyanın, insanı görünür kılan özelliğinin etkisi var mıdır?

### **1.3. Yöntem**

Çalışmanın konusu olan ebeveyn-çocuk ilişkisinde, geleneksel toplum, gösteri toplumu ve sosyal medya kullanımı konularında yürütülen teorik-pratik çalışmalar

temel alınmıştır. Konu, ilgili literatür taramasından elde edilen verilerin analizi üzerinden irdelenmeye çalışılmıştır. Bu anlamda ebeveyn çocuk ilişkisi konusunda sosyal medyanın etkisini bugüne kadar inceleyen saha çalışmaları üzerinde durulmuştur.

Geçmişten günümüze ebeveyn çocuk ilişkisinin değişimi ele alınırken öncelikle geleneksel toplumun otoriter yapısının ebeveyn çocuk iletişimi üzerindeki etkisini ve sosyal medyanın etkisiyle değişen ebeveyn çocuk ilişkisini konu edinen araştırmalardan yararlanılmıştır. Genellikle yapılan çalışmalarda, ebeveynlerin sosyal medya üzerinden çocuklarıyla ilgili yaptıkları paylaşımlar bir ebeveynlik problemi olarak nitelendirilmiştir. Bu değerlendirmeler, bizim görüşme tekniğiyle elde ettiğimiz verilerle kıyaslanmaya çalışılmıştır. Bu anlamda sosyal medya kullanan 16 ebeveyn ile nitel bir araştırma tekniği olan yarı yapılandırılmış görüşme yoluyla iletişim kurulmuştur. Bu teknik ile katılımcılara açık uçlu sorular sorularak detaylı cevaplar alınması imkânı elde edilmektedir (Tekin, 2006: 101). Katılımcılar seçilirken kartopu tekniği kullanılmıştır (üç katılımcıdan yola çıkarak on altı kişilik örneklem grubu) ve elde edilen bulgular katılımcı gözlemlerimizle desteklenmeye çalışılmıştır.

Mülakat formunun ilk kısmında cinsiyet, aylık gelir, çocuk sayısı, kaç yıllık evli oldukları, sosyal medya kullanıp kullanmadıkları gibi sorulara yer verilmiştir. İkinci kısımda ise sosyal medya kullanımının geçmişteki ebeveyn çocuk ilişkisini ne denli değiştirdiği ve günümüzde ebeveyn davranışları üzerinde ne kadar etkili olduğuna dair sorulara cevap aranmaya çalışılmıştır.

Katılımcılarla görüşmeye başlamadan önce araştırmanın amacı açıklanmıştır. Kayıt altına alınan verilerin analiz edilip süreç tamamlandığında silineceği bildirilmiştir. Katılımcılara bunların önceden ifade edilmesinin sebebi, sorulara cevap verirken kendilerini daha rahat hissetmelerini sağlamak ve böylece verdikleri cevaplar üzerinden yargılayıcı bir tavır ile karşılaşmayacaklarını bildirmektir.

Katılımcıların verdikleri cevaplardan ve bugüne kadar yapılan çalışmalardan hareketle araştırmanın 4 ana konusu/teması 5. Bulgular kısmında sırasıyla, 5.2. Çocukla Kurulan İletişimde Sosyal Medya Etkisi ve Ebeveyn Tipleri; 5.3. Sosyal Medyada Ebeveynlerin Gerçekleştirdiği Reaksiyonlar; 5.4. E-Mahremiyet Sınırları; 5.5. Geçmişten Günümüze Değişen Aile İçi İletişim ve Sosyal Medya Etkisi şeklinde

ifade edilmiştir. Burada ilk üç başlık/tema mülakata katılanların beyanlarına göre belirlendiğinden bir bakıma içten gözlemi (emik yaklaşımı); son başlık/tema ise önceki çalışmalardan hareketle oluşturulduğu için bir bakıma dıştan gözlemi (etik yaklaşımı); ifade etmiş olmaktadır.

#### **1.4. Sınırlılıklar**

Değişen ebeveyn-çocuk ilişkisi üzerinde sosyal medya etkisinin araştırıldığı bu çalışma aşağıdaki sınırlılıklar kapsamında yapılmıştır:

- Araştırmanın örneklemini oluşturulurken kartopu tekniği kullanıldığından sınırlı sayıda gönüllü kişi (üç katılımcıdan yola çıkarak on altı kişilik örneklem grubu) ile görüşme yapılmıştır.
- Araştırma 2023 yılı içinde yapılmıştır ve yapıldığı yıl ile sınırlıdır.
- Araştırma yarı yapılandırılmış (mülakat formunun/sorularının görüşme anında değil de önceden katılımcılarla paylaşıldığı; bir bakıma yarı yüzyüze) görüşme tekniği kullanılarak yapıldığı için verilen cevapların tutarlılığı kontrol edilememiştir.

#### **1.5. Sayılılar**

Matematik ve geometrideki çalışmaların temelini oluşturan ve doğruluğu kendiliğinden var kabul edilen aksiyomların (belitlerin) sosyal bilimlerdeki karşılığı olarak varsayımlardan söz edilir. Buna göre varsayım (assumption, faraziye, sayıltı), doğruluğu geçici olarak var kabul edilen gerçekliktir. E. Durkheim'ın "aykırı davranışlar" kuramını gerçekleştirirken kullandığı "bir topluluğun üyeleri arasındaki benzerlik ne kadar çoksa bu üyelerin aykırı (kural dışı) davranışlara karşı dirençleri o ölçüde yüksek olur" varsayımı buna örnek olarak verilebilir (Eyüpoğlu, 2022:27). Bu anlamda araştırmamızın dayandığı varsayımları şu şekilde sıralayabiliriz:

- Din ile toplum arasındaki etkileşimde tamamlamacı bir ilişki söz konusudur.
- Araştırmanın metodolojisi çalışmayı amacına ulaştıracak yeterlidir.
- Araştırmanın örneklemini evreni temsil kabiliyetine sahiptir (görüşmeye katılan 16 katılımcı evreni yansıtmaktadır).

- Görüşmeye katılan 16 katılımcı sorulara doğru cevap vermiştir.

### **1.6. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi**

Araştırmanın evreni sosyal medya kullanan ebeveynler oluşturmaktadır. Bu anlamda örneklem de 16 katılımcıdan oluşmaktadır. Katılımcıların ebeveyn ve sosyal medya kullanıcısı gibi belirli niteliklere sahip olmaları gerektiği için (belli amaçlara uygun olarak seçilen) amaçlı örneklem grubu kullanılmıştır. Üç ebeveyn katılımcıyla yapılan görüşmeden (kartopu tekniğinden) yararlanılarak çalışmanın amaçlarına uygun olan 16 kişilik örneklem grubuna ulaşılmıştır.

Yapılan görüşmede üç erkek, on üç kadın katılımcı bulunmaktadır. Erkek katılımcıların sorulara kadın katılımcılara göre daha rahat cevap verdiği saptanmıştır. Buna karşın erkeklerin mülakata katılmayı kabul etme oranları da oldukça düşük çıkmıştır. Kadın katılımcıların mülakata katılmak noktasında daha istekli oldukları gözlemlenmiştir.

## 2. AİLE

### 2.1. Aile Kavramı

Aile kan bağı sebebiyle bir arada bulunan (Aydın, 2015: 27), içinde birçok değer kazanıldığı (Kaymakcan ve Meydan, 2016: 193) bir kurumdur. En sade haliyle anne, baba ve çocuktan oluşan aile toplumun en temel kurumlarından biridir. Ancak aile sadece kan bağı ile değil, aynı zamanda akrabalık, evlilik, evlat edinme yoluyla da kurulan ilişki olarak da tanımlanır (Çetin, 2007: 345).

Toplumun yapı taşı olarak kabul edilen aile kurumunda kişinin oluşturduğu kimliği onun diğer bireylerle iletişimindeki tavrını etkilemektedir. Kişinin ailede karşılaştığı her tutum, her davranış aslında dış dünyaya aralanan bir pencere gibidir. Aile içinde gerçekleşen her davranışın toplumda da iyi ya da kötü olarak ifade edilen bir yeri vardır (Karataş, 2001: 90). Bu sebeple çocuk için ailede yaşananlar topluma karışmadan önce yaşayabileceklerinin bir ön gösterimi gibidir. Aile üyelerinin yaşadıkları durumlara karşı gösterdikleri reaksiyonlar özellikle çocukları olumlu ya da olumsuz bir şekilde etkilemektedir. Çünkü her ebeveyn davranışı çocuk için önemli bir örnektir.

Aile kavramına bakıldığında her dönemde var olduğu görülmektedir. İslam dinine göre ilk insan Hz. Âdem ile beraber Hz. Havva yaratılmış ve böylece oluşan aile insanlık tarihi kadar geçmişi olan bir kurum haline dönüşmüştür (Hicr, 15: 26). Aile kurumu bu kadar eski bir tarihe sahipken kendine özgü belirli özelliklerinin olması da kaçınılmaz olmuştur. Bu anlamda var olan özellikleri aileyi toplumun diğer gruplarından ayırmaktadır. Güler ve Ulutak (1993: 52-53) ailenin dört temel özelliğinin olduğunu ifade etmişlerdir. Bunlar:

- Ortak bir gelir ile aynı çatı altında yaşayabilme,
- Kan bağı, evlenme ve evlat edinme yoluyla kurulan ilişkiler,
- Ailenin her bireyi tarafından üstlenilmiş belli başlı toplumsal rollerin varlığı,
- Ortak kültürün taşıyıcısı olmasının yanı sıra kendine özgü görgü kurallarının bulunmasıdır.



Aile, bireyin her türlü ihtiyacını karşıladığı yerdir. Özellikle maddi ve fiziki ihtiyaçların karşılanması birey için oldukça önemlidir. Ancak ailede ihtiyaçlar sadece bunlarla sınırlı değildir. Manevi birçok ihtiyaç da ailede karşılanır (Köylü, 2019: 65). İhtiyaçların karşılanıp karşılanmaması bireyin yaşam boyu etkilenmesine sebep olabilecek bir durumdur. Fiziki açıdan yeterince karşılanmayan ihtiyaçlar nasıl sağlık problemlerine sebep olabiliyorsa, psikolojik olarak da karşılanmayan duygular ruhani bir probleme neden olabilmektedir. Bu açıdan aile sadece maddi ihtiyaçlara yönelen değil, bireyin dünyasını her açıdan kuşatan bir kurum konumundadır.

Bireyin yaşama dair bilgileri öğrendiği ilk kurum ailesi olduğundan bu ortamda yaşadıkları önemlidir. Birey ailede gördüklerini kendi hayatında tatbik ederek olumlu ya da olumsuz sonuçlarına göre içselleştirir. Birey, bir davranışları içselleştirmesi sonucunda da uygun şartlar oluştuğunda genellikle aynı eylemi ortaya koymaya devam eder (Kaymakcan ve Meydan, 2016: 195). Ortaya koyduğu bu eylem bireyin sosyalleşmesine imkân sağlayabileceği gibi o ortamdan uzaklaşmasına da sebep olabilir. Bu sebeple ailenin toplumun değerlerini doğru bir şekilde benimsemiş ve uygun biçimde yansıtabilmiş olması da oldukça önemlidir.

Aile kurumu bireye özel yaşam alanı sağlamaktadır. Bireyin maddi, manevi ihtiyaçlarının yanı sıra mahremi olarak var saydığı her ne ihtiyacı varsa onu karşılama imkânı ve ortamını da aile sağlamaktadır. Bu durum da onu kamusal alandan ayırıp özel bir alana ulaştırır (Karataş, 2001: 92). Bu özel alan bireye daha çok güvende hissetme hali ve sınırları belirli bir hayat yaşama imkânı da sunmaktadır. Bunun yanı sıra aile toplumsal kuralların bir çatı altında devamlılığını sağlayan bir araçtır. Toplum tarafından kabul görülemeyecek yahut dışlanmasına sebep olacak bir durumun yaşanılmaması için bireye etki eder (Bayraktutan, 2005: 28).

Toplum için ailenin önemli olma sebeplerinden biri; toplumu oluşturan bireylerin kendilerini içinde bulundukları topluma ait hissetmelerini sağlayacak ortamı ailenin sunmasıdır. Aile çocuğu topluma hazırlarken toplumla benzer olan bir özelliğini de kullanmaktadır. Bu benzerlik ailenin de toplum gibi kurallara sahip olmasıdır. Toplum, devamlılığını sürdürmek ve içindeki insanların birlikteliğini sağlayabilmek için kurallara ihtiyaç duyar. Aile de toplum gibi kurallara sahip olmalıdır ki birçok işlevi yerine getirebilsin (Karslı, 2019: 2). Anne, baba ve çocuğun ailede hem üstlenmesi gereken birtakım görevleri hem de rolleri bulunmaktadır. Bu

görevlerin ve rollerin organize bir şekilde her birey tarafından eyleme dönüştürülmesi ailenin sağlıklı iletişim kurabilmesi açısından gereklidir. Çünkü aile sadece bireylerin doğduğu, büyüdüğü yer değildir. Aynı zamanda toplumsallaşmaya başladığı ve eğitildiği yerdir.

İslam dini aile kavramına çok önem verir. Ayeti kerimede “Kendileri ile huzur bulasınız diye sizin için türünüzden eşler yaratması ve aranızda bir sevgi ve merhamet var etmesi de onun delillerindendir. Şüphesiz bunda düşünen bir toplum için elbette ibretler vardır” (Rum, 30: 21) buyrulur. Bu ayeti kerime üzerine yapılan tefsirde Yazır (1993: 20), toplumun sosyal düzeninin tesisine vurgu yapıldığını söyler. Çünkü ayeti kerimede apaçık eşlerin birbirlerine sevgi ve merhamet ile yaklaşımları gerektiğini yani bir kadın ve erkeğin hak ettiği tavrı bize bildirmektedir. Aile kavramı İslam dininde bu denli önemlidir. İslam dininin insanın huzur bulduğu, sevgiyi en güzel şekilde tattığı yer olarak aileyi işaret etmesi bu ortamdaki iletişim kurma biçiminin de önemsendiğini göstermektedir. Çünkü aile ortamında tamamlanmamış duygular, düzgün kurulamayan iletişim, bireyi hayat boyu etkileyebilmektedir. Bunun yanı sıra aile ortamındaki dengenin düzgün bir şekilde kurulamaması, toplumdaki dengenin de sarsılmasına sebebiyet vermektedir.

İslam dininde evlilik yoluyla aile kurmak tavsiye edilmiştir. Öyle ki fakirlik korkusu ile evlenmekten çekinenlerin Allah’ın lütfuyla mallarının bereketlendirip zenginleştirileceği müjdelenmiştir (Nur, 24: 32). Evlilik “Allah’ın emri peygamberin kavli” olarak kıymet görmüş ve Türk örf-adetlerinde de yerini almıştır.

### **2.1.1. Geleneksel Aile**

Geleneksel aile bir diğer adıyla geniş aile daha çok Sanayi Devriminden önce görülen bir aile tipidir. Bunun yanı sıra kırsal kesimde yaşayan ailelerde daha fazla görülmektedir. Nine-dede, anne baba, çocuklar şeklinde var olabileceği gibi ikinci-üçüncü basamakta yer alan anne-babanın kardeşleri, bu kardeşlerin eşleri ve çocukları gibi içinde birçok bireyin bulunduğu bir aile yapısı şeklinde de kendini göstermektedir (Çetin, 2019: 11). Bu aile tipindeki bireyler genellikle bir arada yaşama eğilimi gösterirler ve bu sebeple tek çatı altında yaşayan kişi sayısı oldukça fazladır.

Otoriter bir yapıya sahip olan geleneksel aile, genellikle ailenin en yaşlısı tarafından yönetilen bir düzene sahiptir. Bu aile yapısında sadece yaşlı olmak yeterli

değildir. En önemli faktör cinsiyettir. Otorite olarak söz sahibi her zaman erkektir. Bu anlamda eşitlikçi bir yapıya da sahip değildir (Karataş, 2001: 93). Erkekler tarafından yönetilen ailede beden gücüne dayalı bir ekonomik faaliyet yürütülür.

Geleneksel aile içinde aile üyelerinin her birinin bir görevi bulunmaktadır. En küçük çocuktan evin en yaşlısına kadar her bireye yüklenen sorumluluk başkadır (Karslı, 2019: 4). Kadın erkek fark etmeksizin aile üyeleri üstüne düşen görevi yapmakla yükümlüdür. Genellikle erkek evi yönetir, kadın ise çocuk bakımı, ev içi işler gibi durumlarla ilgilenir. Ev dışı gerçekleştirilen tarımsal faaliyetleri ise kadın ve erkek birlikte gerçekleştirmektedir.

Geleneksel aile yapısında genellikle çok çocuklu ailelere rastlanır. Bunun en temel sebebi, beden gücüne dayalı bir ekonomik geçime sahip olmalarıdır. Çünkü her çocuk aynı zamanda tarlada çalışacak bir işçidir. Her işçi aileye ekonomik bir değer katacaktır (Karataş, 2001: 93). Ancak çocuk sayısının bu kadar fazla olması ve ailedeki her bireyin de çalışmak zorunda olması çocuklarla ilgilenilen sürenin de kısıtlı olmasına sebep olmuştur. Aynı zamanda çocuklar arasında da ailenin büyüklerinde olduğu gibi erkeğe yüklenen değerle etkisiyle cinsiyet ayrımı yapılmaya devam edilmektedir. Erkek çocuk, kız çocuğa göre daha kıymetli görülmektedir.

Geleneksel aile hem birçok örf-âdetin, değerle öğretildiği yer hem de öğretilenlerin hayata geçirilip geçirilmediğinin denetlendiği yerdir. Adeta formel olmayan bir okul ortamı gibidir. Bilgi çocuğa verilir ancak “Bu bilgiyle çocuk ne yaparsa yapsın” denmez. O bilgi aile için önemli ve uygulanmalı ise geleneksel aile bu süreçleri takip eder (Karaca, 2010: 24). Geleneksel aile bu anlamda ailenin değerlerinin, öğretilerinin, tutumlarının birey tarafından ne kadar eyleme dökülüp dökülmediğini önemseyen bir yapı olarak kendini göstermektedir.

Geleneksel aile, üyelerinin herhangi bir sorunu olduğunda aile büyükleri çözüme ulaştırmak için elinden gelen çabayı göstermektedir (Karslı, 2019: 4). Bu aile tipinde sorunlar mahrem ve gün yüzüne çıkarılmayacak bir durum olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle aile dışındaki kişilerden saklanabilmektedir. Çünkü bu aile yapısında dışarıdan bir gözün onları nasıl gördüğü önemlidir. Ailenin her bir üyesi geri kalan üyeleri temsil etmektedir. Bu anlamda da ailedeki her bireyin dış dünyaya karşı tavrının nasıl olduğu da önemsemektedir.

### 2.1.2. Çekirdek Aile

Çekirdek aile Sanayi Devrimi ile beraber kendini göstermeye başlayan anne baba ve evlenmemiş çocuktan meydana gelen bir yapıya sahiptir (Karaca, 2010: 23). Bu aile yapısı “evlilik ailesi” (Karataş, 2001: 92) şeklinde de ifade edilir. Geniş aileye göre hacmi ve niteliği bakımından daha küçük bir grubu ifade etmektedir. Bu küçülme aile içerisinde gerçekleşen birçok eylemin de değişmesine sebep olmuştur.

Sanayileşmenin insan hayatına etkisi oldukça önemlidir. Özellikle çekirdek aile yapısının oluşumu büyük oranda buna bağlanmıştır. Bunun yanı sıra sanayileşmenin etkisiyle köy hayatını bırakan bireyler şehirlere yerleşmeye başlamıştır. Çünkü bireyler artık bir çiftçi değildir, fabrika işçileridir. Bu göç hali bireyin yaşantısını değiştirdiği gibi değerlerini, tutumlarını da etkilemiştir. Bu etkilenmenin aile kurumunda birtakım yıkımlara neden olduğu dile getirilmektedir. En temelde değer yargılarının değişime uğradığı ifade edilmektedir ve bu durum aileyi bir arada tutan gücün sarsılmasına neden olmuştur (Karslı, 2019: 8).

Sanayileşme ile beraber eğitilmiş insan gücüne ihtiyaç duyulması ve bunun sonucu olarak ortaya çıkan eğitim, kurumsal bir ortam tarafından çocuğa verilmeye başlanmış ve geleneksel ailenin önemli bir özelliği olan çocuğu eğitme görevi önemli ölçüde elinden alınmıştır (Lufer, 1989). Bu durum daha sistemli bir eğitim hayatının var olmasına sebep olmuştur. Ancak daha bağımsız aile üyelerini bir araya getirmiştir. Çünkü çocuklar artık salt bir düşüncenin ürünü olarak eğitilmekten uzaklaşmışlardır. Birçok farklı zihniyete sahip öğretmenler tarafından eğitim almışlardır. Aynı zamanda farklı fikirlere sahip daha geniş bir arkadaş çevresine de sahip olmuşlardır.

Kararlarını daha özgür alan aile üyeleri, eşlerini seçerken dahi eskisi kadar aile büyüklerine sorma zorunluluğu hissetmemişler, yaşam biçimlerini kendileri düzenlemeye başlamışlardır (Karataş, 2001: 94). Bu özgürlükçü ortam geleneksel ailede var olan her problemin aile içinde çözülmesi durumunu da azaltmıştır. Geleneksel ailede herhangi bir konuda karar veren ailenin en yaşlı erkeği iken çekirdek ailede artık her birey kendi yaşam biçimini kendi düzenlemeye başlamıştır. Birey için aile, sorunlarını çözemediği vakit bir danışma mercii konumuna geçmiştir.

Çekirdek aileyi geleneksel aileden ayıran en önemli özelliklerinden biri, bireyi yetiştirirken tüm sorumluluğu almamasıdır (Çetin, 2019: 13). Özellikle de kadınların

iş hayatına girmesiyle beraber çocuğun bakımını üstlenen kişiler her zaman ebeveyn olmamaktadır. Bakıcılar, kreşler, anaokulları, ebeveynleri yerine çocuğun ihtiyaçlarını karşılayan kurumlar olmuştur (Yıldırım, 2019: 127). Bu durum çocuğun sosyalleşme işlevinin bir kısmının aile dışında bir kuruma teslim edilmesine sebep olmuştur.

## **2.2. Aile İçi İletişim**

Aile ortamında kurulan iletişim ve bu iletişiminin insan hayatına etkisi önemlidir. Bu durum aile kurumunu toplumdaki diğer kurumlardan ayırmış, önemli bir yere sahip olmasına neden olmuştur. Bu anlamda aile içinde gerçekleşen her durum bireyin yaşama biçimine önemli bir etki etmektedir. Çünkü bireyin ilk duyduğu sözleri, duygu paylaşımları, kelimeleri gibi kişiliğine etki edecek tüm unsurlar, aile ortamında şekillenir. Bu şekillenme süreci ne kadar sağlıklı gerçekleşirse birey, hem kendisine karşı olan tavrını düzenleyebilecektir hem de öteki ile karşı karşıya kaldığında doğru bir iletişim ortamı oluşturabilecektir (Karaca, 2010: 26). Bireyin kurduğu doğru iletişim, toplumun bir parçası olarak gerçekleştireceği eylemlerini de etkilemektedir.

Aile kurumunda her bireyin bir görevi bulunmaktadır. Öncelikle eşler birbirlerine saygılı, merhametli, hoşgörülü davranmalıdır. İslam dinine göre eşlerin yaratılmasının sebebi sevgi ve merhamete dayalı bir ilişki ile dünya hayatlarını sürmeleridir (Rum, 30: 21). Eşlerin birbirlerine karşı tavırları ailenin diğer üyelerini de etkilemektedir. Özellikle çocuk anne ile babanın birbirlerine karşı tavırlarından oldukça etkilenmektedir. Tartışma anlarını nasıl yönettikleri, birbirleriyle geçirdikleri vakti nasıl değerlendirdikleri gibi durumlar çocuğu olumlu veya olumsuz olarak etkilediği gibi çocuğun gelecekteki yaşamı için de birer örnektir.

Aile kavramından bahsettiğimiz zaman ilk akla gelen eşler olmaktadır. Çünkü ailenin meydana gelmesi için önce iki bireyin evlilik yolculuğuna çıkması gerekmektedir. Eşler arasındaki ilişkinin samimiyete dayalı bir ilişki olması önemlidir. Evlilik ile bireyler en başta ortak ihtiyaçlarını karşılayabileceği bir ortamı arzulamaktadır. Bu ihtiyaçlar maddi, fiziki, psikolojik birçok öğeyi içerir. Aile ortamında sağlıklı bir şekilde bu ihtiyaçları karşılananlar sağlıklı bir iletişime de sahip olurlar. Ancak evlilikte aradığı saygıyı, sevgiyi, samimiyeti ve arzuladığı diğer duyguları bulamayan birey bu ilişkiyi sürdürmekte zorlanmakta ve evlilikler

boşanma ile sonuçlanmaktadır. Boşanmalar eşleri önemli ölçüde etkiler ancak bu etki onlarla sınırlı kalmamaktadır. Genellikle en fazla etkilenen çocuklar olmaktadır (Aral ve Gürsoy, 2000: 19).

Aile kurumuna bakıldığı zaman onu bir bütün olarak ele almak önemlidir. Ailedeki her bireyin üstlendiği bir görevi, eyleme dökmesi gereken sorumlulukları vardır. Aynı zamanda birçok duygunun, davranışın, bilginin işlendiği ortamdır. Bu birliktelikte eksik kalan, tamamlanamayan herhangi bir yaşantı diğerini etkileyebilmektedir (Karaca, 2010: 26). Bunun için aileyi sağlam bir temel üzerine oturtmak adına aile içinde organize bir halin olması önemlidir.

Ebeveynlerin çocukları üzerinde görevleri vardır. Özellikle çocuğun her türlü ihtiyacı ailede karşılanır. Yeme, içme, barınma gibi fiziki ihtiyaçlarının yanı sıra çocuğun iletişim biçimi, sosyalleşmesi, değerleri gibi özellikleri aile ortamında şekillenir (Köylü, 2019: 65). Aile yaşama dair birçok bilginin öğrenildiği yer olması açısından önemlidir. Bu bilgileri birey alır, işler ve sonucunda ortaya bir eylem koyar. Kişi yaptığı eylemlerin olumlu ya da olumsuz sonuçlarını görerek bu davranışları içselleştirir (Kaymakcan ve Meydan, 2016: 195). Bu durum da çocuğun sosyalleşmesine etki etmektedir. Çünkü çocuk bir başkası ile karşılaştığında da içselleştirdiği bu tutumları sergilemektedir. Bu anlamda ailedeki örnek davranışların toplum tarafından da kabul görecektir davranışlar olması önemlidir.

Anne-babanın çocuğu ile kurduğu iletişim ne kadar önemliyse çocuğun da anne babasına karşı tavrı çok önemlidir ve ebeveynlerine karşı görevleri bulunmaktadır. Allah insanın anne babasına iyi davranmasını tavsiye etmiştir (Lokman, 31: 14). Özellikle yaşlılık döneminde onlara “Of!” bile denmemesi (İsra, 17: 23), onlara saygı da kusur edilmemesi gerektiği ifade edilmiştir. Ailedeki iletişim karşılıklı bir şekilde saygı çerçevesinde kurulması oldukça önemlidir.

Toplumda meydana gelen önemli değişimler aile kurumunu etkilemektedir. Sanayileşme ile beraber ailenin hacimsel olarak küçülmesi, kadının iş hayatına girmesi ve kadına-erkeğe yüklenen toplumsal rollerin değişmesinin yanı sıra kitle iletişim araçlarının insanların hayatını kuşatması ailenin iletişim kurma biçimlerini etkilemiştir. Özellikle toplumsal rollerde gözlenen değişim evlilikte kadın ve erkeğin görevlerinin de değişmesine neden olmuş ve bu durum aile içi ilişkileri de etkilemiştir (Yörükoğlu, 2007: 43). Kadın ev içi işlerle, erkek ise ev dışı işlerle

ilgilenen bireylerken bu rol değişimleriyle beraber kadın ve erkeğin yaptığı işlerde cinsiyete bağlı bir görev dağılımının ortadan kalkmaya başladığı görölmüştür (Yıldırım ve Yıldırım, 2019: 143).

Günümüze baktığımızda ise kadının iş hayatına girmesi geçmişe göre daha kıymetli görölmeye başlanmıştır. Yapılan TÜİK araştırmasına göre katılımcıların kadınların iş hayatına girmesinin değerli olduğunu düşünenlerin oranı %82,6'dır (TÜİK, 2022a). Bu oran oldukça önemlidir ve bu düşüncenin sonucunda da iş hayatında geçmişe kıyasla çalışan kadınların sayısının artmış olduğu görölmektedir. Ekonomik özgürlüğünü kazanmaya başlayan kadın, aile ortamında da daha çok söz hakkı elde etmeye başlamıştır. Kadın aile içi kuralların sadece muhatabı değil, bir kural koyucusu konumuna geçmiştir. Bu aile yapısındaki gelişmeler erkeğin ailedeki konumunu değiştirmiştir. Eski otoriteyi arayan erkek ve eşit haklara sahip olmak isteyen kadın arasında çatışmaya sebep olmuştur, boşanmaların arttığı gözlenmiştir (Yörükoğlu, 2007: 50).

Günümüzde aile içi iletişim problemlerinin giderek arttığı gözlemlenmektedir. Bunun için birçok çift, aile danışmalıklarına başvurarak çözüm yolları aramaktadır. Aile danışmanlarıyla yapılan görüşme örneklerinde genellikle sorunların beraber geçirilen zamanın yeterince verimli kullanılmaması, eşlerin birbirlerine yardım etmek yerine zamanını internet ya da televizyon başında harcaması, birbirlerinin istek ve düşüncelerini tam anlamıyla anlayamamış olmaları gibi durumlardan kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Tüm bu sorunların ortak noktası aile içinde sağlıklı bir iletişimin kurulamamasıdır (Nazlı, 2018). Eşlerin birbirlerinin istek ve arzularını dinlememesi yahut ciddiye almaması sağlıklı bir iletişim kurmanın önüne geçmiştir.

Aile ortamının nasıl olması gerektiğinin en güzel örneklerinden biri Hz. Muhammed'in ailesine karşı olan tavrıdır. Hz. Muhammed ailesine her zaman merhamet ve sevgi göstermiş, yeri geldiğinde onlarla şakalaşmış, eşlerinin dertlerini, sıkıntılarını anlamaya çalışmış, aile hayatında sadeliğe önem vermiş, aile içi sohbetlere özen göstermiştir. Hz. Muhammed bir baba olarak çocuklarına kıymet vermiş, onlara hem sevgisini hem saygısını göstermiştir. Torunlarına da en az çocuklarına verdiği kadar kıymet vermiş ve bunu onlara da hissettirmiştir (Çetin, 2007: 348-351).

Günümüze bakıldığında ise özellikle eşler arasında yapılan sohbetlerin azaldığı, karşılıklı olarak dertlerin farkında olunmadığı bir iletişim probleminin

meydana geldiği gör÷lmektedir. Bu noktada Hz. Muhammed'in aile üyelerine nasıl davrandığını örnek alarak yaşayabilmek iletişim sorunlarının önüne geçebilmek için bir çözüm olabilmektedir.





### 3. SOSYAL MEDYA

#### 3.1. Sosyal Medya Kavramı

Sosyal medya, “kullanıcıların tamamen veya kısmen açık birer profil oluşturup, ilişkide oldukları insanlar listesi hazırladıkları, sergiledikleri, paylaştıkları ve diğer kullanıcıların profil ve ilişkilerini gözlemleyebildikleri sanal ortamlar” (Kara, 2013: 54) şeklinde ifade edilmektedir. Sosyal medyanın sunduğu bu paylaşım alanı, bireyin davranışlarını, inançlarını, temelde iletişim biçimlerini etkileyen günlük hayatın önemli dinamiklerinden birisi haline gelmiştir.

Günümüzde sosyal medya bireyin tüm hayatını kuşatmaktadır. Hem maddi hem manevi açıdan etkileri görülmektedir. Sosyal medya; spordan siyasete, modadan alışverişe, yemek tariflerinden köşe yazılarına kadar birçok bilginin edinildiği önemli bir araç olmuştur (Gümrükçüoğlu, 2020: 29). Günlük yaşantıda ihtiyaç duyulabilecek neredeyse her şeyin bilgisinin yer alması ve bir “tık” kadar yakın olması kullanıcılar açısından sosyal medyanın daha cazip hale gelmesine neden olmuştur. Çünkü bilgiyi elde etmek için yüksek emek harcamaya artık gerek kalmamıştır.

İnternet, bireye zaman-mekân sınırlaması getirmeden birçok imkân sunması açısından önemlidir. Özelde internetin bir sonucu olarak ortaya çıkan sosyal medya, bireyin yeni iletişim biçimleri oluşturmaya sebep olmuştur. Aynı mekânı paylaşamayan insanların iletişimsel olarak kopmalarının belirli bir noktada önüne geçmiştir. Kullanıcılarına, izin verdikleri ölçüde birbirlerinin hayatları hakkında bilgi edinme ortamı sunmuştur. Sosyal medya hem yeni etkileşimlere ortam hazırlamış hem de geçmişten gelen iletişimlerin devamlılığına imkân sağlamıştır (Özmen vd., 2012: 503).

Sosyal medya, toplumsal hayatın bireye yüklediği birtakım iletişim biçimlerinin yahut rollerin sanal dünyaya taşınması halidir. Toplumsal hayatta iki birey ancak bir ortamda yüz yüze karşılaştıklarında birbirleriyle tanışma imkânı elde edebilirken artık sosyal medyanın da bireylere yeni arkadaşlık imkânı sunması dikkat çekicidir. Ancak bu yeni arkadaş ortamı edinme imkânı, bu ortamın sağlıklı bir ortam olup olmadığı endişesini de beraberinde getirmektedir. Aynı zamanda sosyal medya yabancı bir bireyin insanın hayatına dâhil olmasına çok daha hızlı imkân sağlamaktadır. Bu anlamda sosyal medya, birbirleriyle yüz yüze iletişime geçmemiş bireylerin bile ortak bir sorun ile ilgili fikirlerini istedikleri gibi paylaşabildikleri,

diğer görüşleri görüp duyabildikleri hatta eleştirebildikleri bir ortam sunmaktadır (Özmen vd., 2012: 497).

Sosyal medyanın kullanıcılarına hiç tanımadığı bir insanın hayatını sınırsız bir şekilde eleştirebilme imkânı sağlaması beraberinde birtakım sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu anlamda sosyal medya, birbirlerinin alanlarına daha fazla müdahale edebilen ve “fikir özgürlüğü” adı altında insanları her türlü olumsuz eleştiriye maruz bırakan bir ortamın oluşmasına da neden olmuştur. Bu eleştirme durumunun alışkanlık haline gelmesi bireyin günlük yaşantısında yüz yüze geldiği insanlara karşı tavrını da etkilemektedir. Normal şartlarda yüz yüze iletişim kuran bireyler sınırları belirli ifadeler kullanırken, sosyal medya kullanımının etkisiyle yeni bir iletişim üslubu oluşmaktadır. Bu üslup bireyin günlük yaşantısındaki iletişimini olumsuz olarak etkilemektedir.

### **3.2. Sosyal Medyanın Tarihi**

Sosyal medyanın insan hayatına girdiği vakte bakıldığında çok eski zamanlara dayanmadığı görülmektedir. Öyle ki internetin ortaya çıkması dahi yakın bir geçmişte meydana gelmiştir. 1971 yılında ilk defa e-mail göndermekle başlayan bu süreç 1979 yılında Tom Truscot ve Jim Ellis tarafından USENET’in oluşturulmasıyla herkesin birbirine mesaj gönderebildiği bir hal almıştır (Demiroğlu, 2021: 61). Geçmiş çok eskilere dayanmayan internet ve internetin özelinde sosyal medya günümüzde tüm yaşamı kuşatmış durumdadır.

İnternetin kapsamlı bir imkân sunmaya başlaması 1990’lı yıllara dayanmaktadır. Etkisinin yayılması kısa sürede meydana gelen bir dinamiktir. İnternet hayatımıza girdiği ilk zamanlarda bugünkü kadar hızlı ve kolay ulaşılabilir değildi. Üniversitelerin mühendislik bölümlerinde kullanılmasıyla sınırlı bir alana hapsolmüştü (Gönenç, 2003: 96). Ancak zaman içinde geliştirilip kullanıcılarına birçok olumlu-olumsuz içerikler sunan bir hal almıştır. 2000’li yıllara geldiğimizde ADSL sisteminin ortaya çıkmasıyla beraber internet kullanımının daha da yaygınlaştığını görülmektedir. Daha sonraki dönemlerde Web 2.0 teknolojisinin ortaya çıkması artık sosyal medyanın bugünkü haline gelmesine kapı aralanmıştır (Irak ve Yazıcıoğlu, 2012: 10-14).

Sosyal ağların zaman içinde yaşadığı gelişmeler ve güncellemeler, “herkese” içerik üreticisi olabilme imkânı sunmuştur. İnsanların içerik üretilip paylaşmaya

başlamalarını sağlayan, diğer insanlarla bugünkü düzeyde iletişim imkânı veren önemli bir teknolojik gelişme olarak günbegün insan hayatını kuşatmıştır. Aynı zamanda bir gelir kapısına da dönüşmüştür.

### **3.3. Günümüzde En Çok Kullanılan Sosyal Ağlar**

Sosyal medya adeta hayatın bir parçası gibi görülmeye başlanmıştır. Yapılan araştırmalarda 2022 yılında 16-74 yaş grubundaki bireylerde internet kullanımının %85,0 olduğu tespit edilmiştir. Erkeklerin internet kullanım oranının %89,1; kadınlarda ise aynı oranın %80,9 olduğu görülmüştür (TUİK, 2022b). Bu oran oldukça önemli ve Türk toplumunu sosyal medyanın nasıl kuşattığının göstergesidir. Günümüzde özellikle ülkemizde en çok kullanılan sosyal ağlar; Facebook, Twitter, TikTok, Instagram ve Youtube, şeklinde ifade edilebilir.

#### **3.3.1. Facebook**

Sosyal medyanın günlük hayatın içerisine girmesinin sağlayıcısı Mark Zuckerberg olarak kabul edilir. Zuckerberg Facebook'un kurucusudur. 2004 yılında bu platformun insan hayatına dâhil olmasını sağlamıştır (Ayan, 2016: 197). Facebook belki ilk ve farklı olması sebebiyle kullanıcıların hayatında çok hızlı ve kuşatıcı bir şekilde yer almıştır. Yediden yetmişe birçok kullanıcının bulunduğu bir platform olması da ne kadar geniş bir kitleye hitap ettiğinin bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde ise bu popülerliğini bir başka sosyalleşme mecrası olan Instagram'a bırakmaya başlamıştır.

#### **3.3.2. Instagram**

Günümüzde en çok kullanılan sosyal ağlara baktığımızda onlarda biri de Instagram'dır. Instagram 2010 yılında kurulan bir platformdur. Kevin Systrom ve Mike Krieger tarafından kurulmuştur (Ayan, 2016: 196). On üç yıllık bir geçmişe sahip olmasına rağmen çok fazla kullanıcıya kısa sürede ulaşmıştır.

Günümüzde hem önemli bir sosyalleşme aracı olarak kullanılmakta hem de ticari bir gelir elde edilmektedir. Instagram kullanıcılarına birçok alanda içerik üretebilme imkânı sağlamaktadır. Fotoğraf ve video paylaşımları yapılabilen bir mecra olması sebebiyle de dikkat çekmektedir. Aynı zamanda 24 saatlik kısa hikâye paylaşımı yapılabilmesi kullanıcılarının günlük hayatlarıyla ilgili eylemlerinin daha fazla görünür olmasına kapı aralamaktadır.

### **3.3.3. Twitter**

Twitter özellikle genç nesle hitap ettiği görülen bir diğer sosyal ağıdır. Twitter 2006 yılında kurulmuştur. Jack Dorsey, Noah Glass, Biz Stone, Evan Williams tarafından kurulan Twitter'ın ilk zamanlarına bakıldığında istenilen ilgiyi elde edemediği bilinmektedir (Ayan, 2016: 339). Günümüzde ise en çok kullanılan sosyal ağlar içerisinde yer alması ilk halinden çok farklı bir yere geldiğini, birçok kişi tarafından kullanıldığını göstermektedir.

140 karakter sınırlaması ile bireylerin fikirlerini diğer bireylere sunduğu bir ortamdır. “#etiket” başlığı altında ortak bir konu üzerine konuşulabilme imkânı sunar. Bir başlık altında birbirini tanımayan yüzlerce hatta binlerce insan fikirlerini paylaşabilmektedir.

### **3.3.4. TikTok**

Çin'de ortaya çıkan TikTok 2018 yılında Musicaly.ly ve Douyin adlı sosyal medya uygulamalarının birleştirilmesi ile meydana gelmiştir (Mırçık, 2022: 87). Bakıldığı zaman çok kısa bir geçmişe sahip olduğu görülmektedir. Ancak kullanıcısı kısa sürede artmış ve günümüzdeki popülerliğini yakalamıştır.

TikTok kısa süreli bir video paylaşım ağıdır. Kullanıcılarına istediği içerikleri üretebildiği bir özgürlük alanı sunar. Diğer birçok sosyal medya ağı gibi önemli bir gelir kaynağıdır. Kullanıcıların, takipçileri tarafından sanal olarak gönderilen hediyeler sayesinde ciddi bir gelir elde etme imkânına sahip oldukları sanal bir ortamdır.

### **3.3.5. Youtube**

İnternet ortamına bakıldığında yüzlerce sosyal ağın varlığı görülmektedir. Ancak biz bu çalışmamızda özellikle son dönemde popülerliğini büyük ölçüde koruyan belli başlı platformlara yer verdik. Bu platformlardan sonuncusu ise Youtube'dur. Youtube sosyal ağlar arasına 2005 yılında girmiştir. Kurucuları Chad Hurley, Steve Chen, Jawed Karim'dir. Daha sonra ise Google tarafından satın alınmıştır (Ayan, 2016: 379).

Youtube kullanıcılarına hatırı sayılır bir gelir kaynağı sağlaması açısından da önemlidir. Youtube bir video izleme ortamıdır. Bu ortam spordan siyasete, edebiyattan moda kadar birçok video içeriğinin oluşturulabilmesine imkân sağlar.

Bu anlamda içerik üreticilerinin belirli bir takipçi ve izlenme sayısına ulaşmaları sonucunda artık bu platform bireyler için sanal bir iş ortamına dönüşmektedir.

### **3.4. Sosyalleşme Aracı Olarak Sosyal Medya**

Sosyal medya kullanıcılarına kendilerini istedikleri gibi anlatabilme, başkalarını eleştirebilme, kendilerini görünür kılabilme, yeni fikirler ortaya koyabilme, üretebilme, sınırlarını kendilerinin belirlediği ölçüde sunabilme ve bunun gibi birçok şeyi geniş kitlelere hem gösterebilme hem de duyurabilme imkânları sağlamıştır. Bu sınırsız özgürlük hali varlığını daha da cazip kılmıştır. Ancak sınırlarının bu kadar geniş olması beraberinde birtakım problemleri de getirmiştir. İnsanların iletişim kurma biçimlerini ve sosyalleşme alanlarını değiştirmiştir (Bayraktutan, 2005: 90).

Günümüzde kitle iletişim araçları çevremizi kuşatmış durumdadır. Adeta hayatımızın bir parçası olan bu ağlar geçmişten günümüze büyük bir hız kazanarak ilerleme kaydetmiştir. Birçok ihtiyaç internetin sunduğu imkânlarla giderilmeye başlanmıştır. İnternetin bu kuşatıcılığı belirli bir düzeyde insanların birebir iletişim kurmasının önüne geçmiştir. Birçok işlem makineler aracılığıyla yapılmaya başlanıldığı için başka insanlarla iletişim kurmanın aracı da yine bir makine olmuş, yüz yüze yapılan iletişim azalmıştır (Bayraktutan, 2005: 52). Bu durum birlikte yapılan aktivitelerin azalmasına, kişilerin faaliyetlerinde bireysellik oranlarını yükseltmelerine sebep olmuş ve böylece bireyler yüz yüze ortak kullanım alanlarından uzaklaşıp sanal ortamlara itilerek yalnızlaşmıştır.

Sosyal medya, kullanıcılarına sanal dünyanın kapısını aralama imkânı vermiştir. Bu durum yeni bir sosyalleşme alanını var etmiştir. Bireylerin sosyalleşme alanlarının değişime uğraması iletişim biçiminin de değişmesine neden olmuştur. Kişi önce ailesiyle, sonra akrabalarıyla, arkadaşlarıyla, çevresiyle sosyalleşen bir varlıkken, sosyal medya kişiyi bu alanlardan alıp bireysel bulunduğu bir mekâna hapsetmiştir. Bireysel olduğu bu yeni mekânda kişi ailesiyle yahut arkadaşlarıyla yüz yüze kurduğu iletişiminin sanal halini yaşamaktadır. Bu sanallık insanlarla kurduğu iletişimde bir aracıyı zorunlu kılmıştır. Bu aracı bilgisayar, tablet yahut da bir telefon olabilmektedir. Bu kullanım alanlarının aile tarafından kontrolü önemli hale gelmiştir. Çünkü sanal dünyanın maruz bıraktığı birçok etkinin yanında meydana getirdiği yüz yüze iletişimsizlik hali aile içi çatışmaya neden olabilmektedir. Birey

ailede eksikliğini hissettiği duyguları ve tutumları bu ortamda aramaktadır ve bu arayış yeni insanlarla sağlıklı olmayan ilişkiler kurmaya kadar gitmektedir (Aydeniz, 2011: 90-91). Sağlıklı olmayan bu iletişimin gerçek dünyaya yansıması da aile kavramını sarsılması şeklinde gerçekleşmektedir.

Teknolojinin gelişimi ile beraber hızlı bir küreselleşme dönemi kendini göstermiş, Türk aile yapısının birtakım değişikliklere uğradığı gözlemlenmiştir. Ailede meydana gelen değişimler toplumun kültürel yapısını da belirli bir noktada etkilemiştir. Özellikle son yıllarda hızlı bir şekilde gelişen yeni kültürel yayılmanın varlığı internet aracılığı ile sağlanmaya başlanmıştır. Türk aile yapısı geleneksel kodlarla şekillenmekteyken küreselleşme ile beraber içinde birçok farklı değeri barındıran yeni bir kültür algısı kendini göstermeye başlamıştır (Canatan, 2019: 114). Geleneksel kodlarla bezenmiş olan baba figürü tek otorite olmaktan çıkmıştır. Anne de baba gibi kararlara müdahale eden, fikirleri daha çok önemsenen bir figüre dönüşmüştür. Aynı zamanda çocuğun istek ve tutumları geçmişe oranla daha kıymet görür bir hal almıştır. Ancak küreselleşmenin etkisi bununla sınırlı kalmamıştır. Toplum için değerli olan birtakım olgulardan da uzaklaşmaya başlanmıştır.

Küçülen dünyada oluşan yeni kültür biçimi; farklı birçok değeri içinde barındırmakta ve insanın o yeni değerleri benimsemesine de neden olmaktadır (Elitaş ve Keskin, 2016: 575). Bu yeni değerlerle bezenmiş aile yapısı her açıdan çevremizi kuşatmaktadır ve bu durum beraberinde bir kimlik tehlikesini getirmektedir. Ailedeki değer değişimi toplumu birbirine bağlayan geleneksel kodların da etkilenmesine neden olmaktadır. Geleneksel kodların sarsılmaya başlaması hem ailenin birbiriyle kurduğu iletişimi hem de çevre ile etkileşimini etkilemektedir (Yıldırım, 2019: 125).

Sosyal medya bireye yeni tutum ve davranışlar benimseme olanağı sunar. Sosyal medyanın kültürel kodları değiştiren gücüyle genç neslin yaşlı nesle göre aileye bakış açısı farklılaşmıştır. Bu farklılaşmada sosyal ağlarda yapılan paylaşımların etkisi bulunmaktadır. Bunun yanı sıra sosyal medyanın kullanıcılarını bireyselleştirme gücüyle beraber gençler benmerkezci tavırlarını aile ortamına da yansıtmaktadır. Ancak yaşlı kesim ise bu benimsenen yaşam tarzını ve ailenin önemini yitirmesini hoş görmemektedir (Süleymanov, 2009: 211). Yaşlı kuşak ailenin değerlerine, beraber geçirilen vakte, evlilik kurumuna önem vermekte buna karşın genç kuşak eylemlerinde daha çok kendisini merkeze alan bireysel faaliyetleri önemsemektedir. Bunun yanı sıra genç neslin evlilik kurumuna bakışı da yaşlı

kuşağın bakışı ona nazaran değişime uğramaktadır. Örneğin evlilik bazı genç nesil tarafından bir yük, bir sorumluluk olarak görülebilmektedir.

Sosyal medyanın hayatımıza girmesi ve bugünkü haline gelmesiyle beraber kullanıcıların daha kolay ulaşabileceği mobil bir dünya kurulmuştur. Farklı ahlaki değerlere sahip milyonlarca insan aynı anda, aynı mecrada buluşmaktadır. Bu durum özellikle de genç neslin toplumdaki ahlaki değerlerden yavaş yavaş uzaklaşmasına sebebiyet vermektedir. Hal böyle olunca özellikle gençlerin vicdani yönlerini ön plana çıkarmak geçmişe bağlılık kadar hatta ondan da daha fazla önem arz etmeye başlamıştır (Gurbetoğlu, 2007: 86). Zira ahlak hem aileyi bir arada tutan, hem de toplum düzenine katkı sağlayan bir etmendir. Bu anlamda özellikle sosyal medya aracılığıyla da her yaşta insanların bilgilendirilmesi, ahlaki davranışların hatırlatılması önemlidir. Bu da bize sosyal medyanın zararlı yönlerini azaltmada ondan yararlanmamızın kaçınılmaz olduğunu göstermektedir.

Sosyal medya ile ilgili önemli bir diğer konu ise krizlerin nasıl yönetildiğidir. Çünkü bu araçlar insanların bilgiyi aldığı, özümlediği ortamlardır. Örneğin medya aracılığıyla bazen aile içi şiddet olayları ya da cinayet gibi vakalar “töre cinayetleri” olarak isimlendirilmekte, bu durum Türk toplumunun bir kültürü gibi gösterilmektedir. Bu vahşeti bir gelenek gibi göstermek hem toplumun değerlerine hem de aile içi birliğe zarar vermektedir (Süleymanov, 2009: 211). Şiddet, intihar, cinayet gibi vakaların medya aracılığıyla normalleştirilmesi aileye verilebilecek en büyük zararlardandır. Bu anlamda medyanın sunduğu içerikler incelenmelidir. Ayrıca sosyal medya kullanıcılarının da paylaşımlarını yaparken toplumsal değerlere zarar vermemenin önemini bilen medya okur-yazarları olabilmeleri önemlidir.

Bayraktutan, (2005:109) aile içi ilişkileri kuvvetli olmayan kişilerin internete eğilimlerinin daha fazla olduğunu düşündüğünü ifade eder. Bu düşünce ekseninde diyebiliriz ki birey aile içi ilişkilerini sağlam temeller üzerine oturtmazsa sosyal medyada eksik kalan duygularını tamamlama arzusu edinir. Bunun yanı sıra birey sosyal medyayı mutlu olmadığı çevreden bir kaçış yeri olarak da görebilir. Bu durum hem ebeveynlerin tavrını hem de çocuğun hayatını etkiler. Birbirleri ile iletişim kurmaktan kaçınan bir tavır geliştirirler. Özellikle son dönemlerde ebeveynlerin çocuğun hayatına müdahale etmeyen tavır, çocuğun sınırsız bir yaşam alanına sahip olduğunu düşünmesine sebep olmuştur. Bu durum çocuk açısından hem sanal

âlemdaki özgürlük alanının genişlemesine hem de gündelik hayatta öteki ile karşılaştığında iletişim sorunlarının doğmasına neden olmaktadır.

Zaman içinde yüz yüze iletişim kurmayı bırakan bireyler bazen sosyal medyada yeni bir kimlik oluştururlar. Düşünceleri, duyguları gerçekte var olmayan bir yansıma gösterir. Sosyal medya bireylere kendileriymiş gibi bir başkasının kimliğine bürünme imkânı verir. Sosyal medya ile gerçek dünya arasındaki bu farklar kişinin kendisine ve çevresine yabancılaşmasına sebep olur (Mercan, 2010: 11). Bu yabancılaşma bireyi gerçek dünyada yalnızlaşmaya götürür. Çünkü birey sosyal medyada sunduğu farklı hayatı gerçek hayatında yaşamadığından birtakım iç çatışmalar yaşar. Bu nedenle de aile içinde birlikte yapılan aktivitelerin artırılması, aile üyelerinin ihtiyaçlarının dikkate alınması, verimli zaman geçirilmesi oldukça önemlidir. Aksi takdirde iletişim kurmayı bırakan aile üyeleri sanal dünyada kendilerine gerçekte çatışan hayatlar kurabilirler.

Sosyal medyanın bireye sunduğu bu sanal gerçeklik, kişinin kendisi dışında başka biri gibi davranma olanağı edinmesine ve dolayısıyla bunun da kişinin kendisine yabancılaşması sonucunu doğurduğu görülmektedir. Bu yabancılaşma dışında başka sonuçlar da ortaya çıkmaktadır. Sosyal ağlarda bireyin nasıl bir insan olduğu önemli değildir, dışarıdan nasıl görüldüğü önemlidir. Bu durumda kullanıcılarda bağımlılık meydana getirebilir. Çünkü oluşturduğu bu yeni kimlik ne kadar beğeni ve takdir alıyorsa birey o kadar kendini tatmin etmeye başlamıştır. Yani bu yeni sanal gerçeklik bireyi hem kendine yabancılaştırmakta hem de terk edemediği bir alışkanlığa sahip olmasına neden olmaktadır.

Sosyal medya içerisinde birçok içeriğin üretilip sunulması sebebiyle birtakım sorunlara yol açmaktadır. Her yaş grubundan bireylerin sosyal medya kullanması ve paylaşılan içeriklerde de gerekli sınırlamanın olmaması kullanıcılarını uygunsuz içeriklere maruz bırakmaktadır. Özellikle küçük yaşlardaki çocukların maruz kalabilecekleri, yaşlarına uygun olmayan içerikler onları olumsuz etkilemektedir. Buna karşın ebeveynleri çocuklarını bu platformda gerçekleştirdikleri eylemleri üzerinden devamlı kontrol altında tutmaları ve bilgilendirmeleri oldukça önemlidir (Köylü, 2019: 86). Çünkü özellikle çocukların sosyal medya kullanım süreleri geçmişe oranla artmıştır. Bu platformda açtıkları hesaplar, hesaplar aracılığıyla iletişim kurdukları insanlar, kendilerini yansıtmaları biçimleri, yaptıkları paylaşımlar vs. hepsinin ebeveyn kontrolünde olması ve çocuğa yaşayabilecekleri olumsuz



durumların anlatılması önemlidir. Ebeveynlerin her zaman bu kontrol etme halinin mümkün olmaması sebebiyle de sosyal medya kullanımı noktasında çocukta farkındalık oluşturmamak birtakım sorunların meydana gelmesini sebep olacaktır.

Sosyal medyanın bir sonucu olarak ailenin mahremiyet algısı dört duvar arasından çıkmış, kamuya açılmıştır. Gelişen teknolojilerle beraber yaşadığımız en büyük sorunlardan biri tanımadığımız bir ailenin tüm yaşantısını evimize almamız, aynı zamanda kendi evimizin kapısını da onlara aralamamızdır (Yıldırım, 2019: 124). Bireyler tanımadıkları insanların ailevi problemlerini, en gizli sırlarını; televizyon programlarıyla, sosyal medya paylaşımlarıyla hayatlarına almaya başlamışlardır. Aynı zamanda sosyal medya aracılığıyla da en özel anlarını, yaşam alanlarının her köşesini diğer insanlara sumaya başlamışlardır.

Sosyal medyanın etkisiyle bireylerin mahremiyet algılarındaki farklılaşma özellikle ebeveyn çocuk arasında gerçekleşmektedir. Değişen düzene ayak uyduramaya çalışan ebeveyn ve değişmiş dünyanın içine doğmuş olan çocuklar arasındaki çatışma ailenin yeniden şekillenmesine neden olmuştur. Aralarındaki çatışmanın en önemli sebeplerinden biri geleneksel kodları devam ettiren ebeveynlerin daha somut mahremiyet algısına sahip olmalarına karşın çocukların ise mahremiyet algısını görünürlük üzerinden kurmamaya başlamalarıdır.

Sosyal medya kullanımında meydana gelen farklı algılama biçimleri, yeni bir mahremiyet algısı, kullanılan dil gibi farklılıklar ebeveyn-çocuk ilişkileri üzerinde de etkisini yoğun bir şekilde hissettirmektedir. Sosyal medyanın hayatı bu denli kuşatması; insanların fikirlerine, değerlerine yeni bir yön verebilme gücüne sahip olabilmesi aile içi ilişkilerin yeniden şekillenmesine neden olmuştur (Gümrükçüoğlu, 2020: 50). Sosyal medyanın sunduğu yeni iletişim biçimlerine, yeni değer algılarına ve ortak bir kültür oluşturma haline (Kılınç, 2017: 33) adapte olma süreci ebeveyn ve çocuk arasında farklılıklar göstermektedir. Çocuk yabancı olmadığı dünyanın sunduğu bu kültürel yayılmayı çaba harcamadan özümserken, ebeveynin onu kabullenmesi zaman almaktadır.

### **3.5. Sosyal Medyanın Mahremiyet Algısına Etkisi**

Mahremiyet bireye hayatını kendi sınırları içinde yaşayabilme imkânı sunmaktadır. Özel yaşamının kapılarını istediği ölçüde dışarıya açabilme hakkı verir. Bu anlamda birey sınırlarını kendi çizer. Birey ötekinin kendisi hakkında ne kadar

bilgiye sahip olması gerektiği, onunla nerede görüşebileceği, ona ne kadar zaman ayıracağı gibi durumları bizzat kendisi yönetir (Yüksel, 2003: 182).

Sosyal medyada kullanıcılar kendileri hakkında bilgi paylaşıldıkça diğer kullanıcılar da bu bilgilere ulaşabilir olmakta ve bu ulaşılma oranının ne kadar olduğu, kimler tarafından görüldüğü bilinmemektedir. Yüksel, (2003: 182) özellikle geçmişte bireylerin telefon konuşmalarından özel fotoğraflarına, e-postalarından en özel bilgilerine kadar birçok mahreminin bir yabancıya sunulup sunulmayacağı endişesini yaşadıklarını ifade etmektedir. Öyle ki bu bilgiler sadece devlet tarafından değil, özel kurumlar tarafında da ulaşılabilir bir hal almıştır (Yüksel 2003: 182). Günümüze baktığımızda ise geçmişin tüm bu kaygılarına karşın en özel anların bireyler tarafından kendi hesaplarında paylaşıldığı gözlemlenmiştir. Öyle ki cep telefonu numaralarından ev adreslerine, özel fotoğraflarından en mahrem alanlarına kadar tüm yaşantılar bu mecralarda servis edilmeye başlanmıştır. Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda farklı yaş gruplarının bu durumdan ne kadar etkilendiği önemli bir soru haline gelmiştir.

Prensky (2001: 1-6) internet kullanıcılarını iki farklı gruba ayırır. İlk grubu dijital dönem öncesinde doğan ve sosyal medyanın içine daha sonra dâhil olan yetişkinler grubu oluşturur. Prensky bu grubu “dijital göçmenler” (*digital immigrants*) olarak nitelemektedir. İkinci grubu ise internet çağının içine doğan “dijital yerliler” (*digital natives*) oluşturur (Prensky, 2001: 1). İkinci grup sosyal medyanın diline hâkimdir ancak diğer tarafta bu yeni dünyayı kendi kodlarıyla anlamlandırmaya çalışan bir nesil vardır. Her iki grup ele alındığında bir tarafta bir ayağı daima geçmişte olan bu yeni dünyayı ağır aksak anlamaya çalışan bir kesim varken diğer tarafta yeni dünyanın bütün getirilerine ve tehlikelerine hâkim yerli bir kesim vardır. Prensky bu iki kesimin bu dünyada farklı şekilde davrandıklarını ve düşündüklerini söyler. Çünkü onlar farklı “aksan”lara sahiptirler (Prensky, 2001: 2).

Dyikuk, (2019: 13-15) dijital yerlileri modern dünyanın dilini duyan ve konuşan yeni dünyanın çocukları olarak tanımlar. Diğer tarafta ise dijital göçmenler vardır ve onlar bu dünyanın dilini bilir ancak geçmişten getirdikleri aksanlarını da asla kaybetmezler. Onların aksanı aynı zamanda bu yeni dünyaya bütünüyle adapte olmalarını engelleyen en önemli unsurdur. Bu da onların sosyal medyada farklı şekilde düşünmelerine, farklı şekilde aktif olmalarına neden olur.

Dijital göçmenlerin sanal dünyadaki yeri, işgal ediş şeklidir. Bu dünyaya sonradan gelirler. Geçmişten getirdikleri dilleri de yanlarındadır. Nasıl bir topluluk bir yeri işgal ettiğinde çadırlarını, araç-gereçlerini, toplumsal ilişkilerini götürüyorsa, onların dijital çağa uyumları da bu şekilde gelişir. Dijital dünyaya adapte olurken yanlarında kültürlerini de götürürler. Bu dünyaya adapte olmalarını engelleyecek ne yükleri varsa onları da yanlarına alırlar. Dijital yerliler ise teknolojiyi kullanırken daha rahattırlar, kendi hayatlarının bir parçasıymış gibi düşünürler. Bunu bir yük, baş ağrısı olarak görmezler. Telefonları onlar için bir yerde unutulacak bir şey değildir, bir uzuvları gibidir.

Dijital yerlilerin bilgiyi aradıkları ilk yer sosyal medyadır. Ancak dijital göçmenler için bilgiyi öğrenmenin belki ikincil, belki de en son aracıdır. Onların çok daha başka yolları vardır. Onların aksanı bu yüzden yeni teknolojiye isteksizdir. Prensky'nin (2001: 1-6) burada aksan diye ifade ettiği “kültürel kodlar”dır. Her ne kadar internette bu iki grup aynı anda Instagram, Facebook, Twitter gibi platformları kullanıyor olsalar da, dijital göçmenlerin bu dili öğrenmek için buralarda vakit geçirmelerine ve bu dünyada sosyalleşmeye çalışmalarına rağmen yine de dijital yerlilerle aynı dili konuş(a)mazlar. Bu farklar dijital yerlilerin ve dijital göçmenlerin sosyal medyadaki mahremiyet algılarındaki değişimi de kaçınılmaz kılmıştır.

Prensky'nin bu sınıflandırması üzerinde geliştirilen argümanlar ise her iki grup arasında “mahremiyet endişesine” dair bir ayrımın olup olmadığına yöneliktir. Birçokları tarafından geleneksel mahremiyet algısının genç nesilde devam etmemesinden dolayı dijital göçmenlerin yeni nesilden daha fazla mahremiyet endişesine sahip olduğu iddia edilir (Zukowskifactors and Brown, 2007: 197-204). Ancak Prensky'nin ayrımı üzerinden geliştirilen en dikkat çekici argümanlardan biri yeni dönemin yeni bir mahremiyet algısı ortaya çıkardığına dair geliştirilen argümandır. Peter ve Valkenburg'un (2011: 222) iddiasına göre yeni nesil kendilerini sergiledikleri, kendilerini sundukları, kendilerini keşfettikleri ancak aynı anda istemedikleri noktada kendilerini tecrit edebildikleri bir mahremiyet algısı geliştirmişlerdir. Buradan hareketle denebilir ki dijital dünyanın kodlarıyla yeniden düzenlenen bir mahremiyet algısı ortaya çıkmıştır. Bu algı, kimliğin paylaşılmadan özel hayatın en ince detaylarının paylaşılabilirdiği yahut kullanıcının istediği zaman internet ortamında ayak izlerini kaybederek etkileşim göstermesini sağlayacak uygulamalardan yararlandığı bir mahremiyet halidir. Burada devreye giren

mahremiyet endişesi ise kişinin kendi bireyselliğini ortaya çıkaran, istediği kadar istediği oranda kendini paylaştığı, istemediği takdirde görünmez olabildiği bir mahremiyet halinin arkasında şekillenir. Bu kendini istediği zaman ifşa etme ve istediği zaman da gizlediğine dair inanç/algı bizi toplumsal varlık gösteren ve toplumsal varoluşta çoğunlukla toplumsal kodları da taşıyan mahremiyet algısından bireysel mahremiyet algısının dönüşümüne götürmektedir.

Dijital yerliler, kendi dünyalarını kurdukları sanal alemde, kendi kendini kapatma, kendini istediği oranda sunma, istediği zaman sunmaktan sakınma gibi davranış biçimleri sergilerken bulunabilir olmayı zorlaştırdıkları, konum bilgilerini gizledikleri uygulamalarla, görünür ama ulaşılamaz bir profil sergileyebilirlerken, dijital göçmenler ise yüz yüze ilişkilerde bulundukları bireylere karşı davrandıklarından daha açık olabilmektedir. Yapılan kimi araştırmalar (Maas, 2011: 240; Walter, 2011: 3) göstermektedir ki dijital göçmenler olarak sınıflandırılacak olgun bireyler, gençlere oranla sosyal medyada hayatlarını tüm detaylarıyla daha çok paylaşma eğilimdedirler. Çünkü paylaşılanın nereye, kime ulaşabileceği yahut hangi amaçlarla kullanılabileceği ile ilgili daha az bilgiye sahiptirler. Bir yakınlarıyla bir bilgiyi paylaşırcasına burada paylaşım yaparlar.

Sanal mahremiyet yeni bir duygudur. Mahremiyetin değişiminden ziyade yeni bir mahremiyet biçimidir. Kullanıcıların bir bilgiyi paylaştıklarında bunun kendilerini nasıl etkileyeceği, ondan nasıl fayda sağlayacakları ya da paylaşımlarının onları nasıl bir zarara uğratabileceği hususuna da odaklanırlar. Bu da insanların daha bireysel olduğu, kendi sınırlarını belirlediği, şekillendirdiği, limitlerini çizdiği bir ilişki biçimini beraberinde getirmiştir. Çünkü herkes kendi limitlerini zorlarken yeni mahremiyet algılarını da oluşturmuş olmaktadır.

Yüksel (2003: 185-186) mahremiyete karşı üç tehdidin varlığından bahseder. Birincisi kişinin kendisidir. Tüm özel yaşamını, sırlarını bir başkasına sergileme arzusu içerisinde olan birey mahrem sınırlarını genişletmeye başlamıştır. İkinci tehdit kaynağının ise merak olduğunu ifade etmektedir. Bir başkasından gizlenen şeye karşı bireyde oluşan öğrenme isteği özel hayatın araştırılması arzusunu da beraberinde getirmektedir. Üçüncü tehdit kaynağı ise gözetlemedir. Gözetleme, bir üst grubun alt grubu izlemesi ile ortaya çıkabilecek bir durum olabileceği gibi aynı gruptaki bireylerin de birbirlerini gözetim altında tutabilmesi şeklinde ortaya çıkabilir (Yüksel, 2003: 185-186). Bu üç unsurdan yola çıkarak diyebiliriz ki; bireyin

geleneksel kodlarla oluşturduğu mahremiyet alanı kendisi tarafından deşifre edilebileceği gibi, dışarıdan gelebilecek bir etkiyle de ihlal edilebilmektedir.

Kişilerin mahremiyet algısı ne ise paylaşımları da onun sınırları içinde gerçekleşmektedir. Bir kullanıcı sosyal medyada mutluluğunu dahi mahremi olarak görüp paylaşmayabilirken, diğer bir kimse için yatak odasını paylaşmak bile mahremiyet sınırları içinde olmayan bir yerin paylaşımı olarak görülebilir. Bu ikinci durumda birey, paylaşımlarında toplumsal olarak düşünmeyi bırakıp kişisel olarak düşünmeye başlamıştır. “Başkaları benim yediğim yemeği, gezdiğim şehri, uyuduğum odayı, giydiğim kıyafeti görünce ne düşünür, etkilenir mi?” düşüncesi artık yerini bu paylaşımlardan bireyin ne kadar olumlu tepki (ilgi çekme, beğenilme) alacağı fikrine bırakmıştır.

Mahremiyet bir başkasından saklanan, bireyin özel yaşamını ifade etmekten (Yörük, 2008: 130) İslam dininde de ötekiyle karşılaştığı anda başlayan bir olgudur. İslam’da mahremiyet toplumsal değerler üzerine kurulurken, bu yeni sanal dünyada daha bireysel kodlarla/tercihlerle donanmıştır. Ancak mahremiyet sadece bireysel bir ihtiyacın ürünü değildir. Toplumsal bir ihtiyacın da sonucudur (Yüksel, 2003: 211). Buna karşın sosyal medya her açıdan sınırları olmayan bir paylaşım alanıdır ve sosyal medyada öteki, bireyi her açıdan kuşatabilir.

İslam dini bireye sınırları çizilmiş bir hayat sunar. Bu sınırlar Kur’an ve sünnet ışığında belirlenir. Ayet ve hadislerle haram-helaller belirtilmiştir. Birey davranışlarını bu hükümlere göre düzenler. Mahremiyet de bireyin algılama biçimine göre tutum ve davranışlarına sınırlar çizdiği bir yapıyı ifade eder. Müslüman bir kimsenin mahremiyet algısı inancının çizdiği sınırlara göre belirlenir. İslam dininin koyduğu sınırlar bireyin hem kendi özgürlük alanını koruması açısından önemlidir hem de ötekinin haklarına saygı gösterme zorunluluğu getirmiştir. Yani İslam kişinin haklarını koruduğu gibi ötekinin haklarını da muhafaza eder.

İslam dini bireye sınırlar çizerken sadece tek bir ilişki üzerinde durmamaktadır. Birçok alanda sınırlar belirler. Genel olarak kadın ve erkek arasındaki ilişki üzerinden sınırlar çizildiği düşünülse de kişinin kendisiyle, çevresiyle, ötekiyle olan iletişimini de düzenler. Bu anlamda toplumsal ilişkileri düzenleyen bir tutum sergiler. Başka insanların sırlarını paylaşmama (Kalem, 68: 11), izin verilmedikçe bir başkasının evine girmeme, eşyasını kullanmama, muhabbetine dâhil olmama (Ahzap,

33: 53), kendisine helal sayılmayan kadın yahut erkeğe dokunmama (Nisa, 4: 23) /Nur, 24: 31) gibi sınırlar koyar. Bunun dışında kişinin kendi bedeni dahi emanet kabul edilir ve bu bedene de en güzel şekilde bakmak zorunlu kılınmıştır, hiçbir şekilde zarar verilmemesi emredilmiştir (Bakara, 2: 195). Ayrıca kişinin çevresine karşı davranışları da sınırlandırılmıştır. Evren bir denge ve düzene göre yaratılmıştır (Kamer, 54: 49). Bu düzen de insan için yaratılmıştır. Ancak insan, çevresinin bir emanet olduğunu unutmamalıdır. Evrendeki dengeyi bozması yasaklanmıştır (Rahman, 55: 8). Yani Rahman yaratmış olduğu evreni de muhafaza etmek üzere hükümler koymuştur. Evrenin de mahremiyeti, dengesinin bozulmaması üzerine kurulmuştur.



## 4. EBEVEYN ÇOCUK İLİŞKİSİ VE SOSYAL MEDYA

### 4.1. Geçmişten Günümüze Değişen Ebeveyn-Çocuk İlişkisi

Aile kavramının geçmişten günümüze her toplumda niceliği, şekli, değerleri itibariyle değişimlere uğradığını söylemek mümkünse de toplumdaki işlevselliği açısından o evrensel bir gruptur (Turgut, 2019: 9). Aile kurumunda toplumu bir arada tutan değerlerin, kültürün, iletişim biçimlerinin öğretilmesi onun önemli işlevlerindendir. Birey burada öğrendiği bilgilerle toplumsal bir varlık olarak şekillenir. Birey toplumla yüz yüze geldiğinde bu öğrendikleri aracılığıyla kendini yabancı hissetmemektedir.

Geçmişten günümüze aile kurumuna bakıldığında toplumdaki yerinin birtakım değişimlere uğradığı söylemek mümkündür. Bazı düşüncelere göre aile, çağa ayak uydurmanın önüne geçen geçmişin ürünüdür (Güler ve Ulutak, 1993: 51). İnsanların zihin dünyasında aile kavramı farklı şekiller almış olmaya başlasa da birey üzerindeki geçmişe bağlılık etkisi varlığını devam ettirmektedir. Aynı zamanda aile günümüzde de hala daha önemsenen bir kurumdur.

Toplumda yaşanan önemli değişimler aile kurumunu da etkilemiştir. Bunun bir sonucu olarak ebeveyn çocuk ilişkisini de önemli ölçüde etkilemiştir. Bu etkilenme hem çekirdek ailede bulunan ebeveyn-çocuk ilişkisi hem de yaşlı ebeveyn ve yetişkin çocuk ilişkisi üzerinde kendini göstermiştir. Ancak aile kurumunda gerçekleşen tüm değişimlere ve toplumda yaşanan durumlardan etkilenmesine rağmen hala daha insanın maddi-manevi tüm ihtiyaçlarının karşılandığı ilk ve en önemli yerdir.

#### 4.1.1. Ebeveyn-Çocuk İlişkisi

Ailenin geçmişten günümüze uğradığı değişime bakıldığında en başta geniş aileden çekirdek aile yapısına doğru bir gidişat görülmektedir. Geniş ailenin en önemli özelliklerinden biri olan baba figürü tam anlamıyla bir otorite konumundaydı (Güler ve Ulutak, 1993: 52-53). Ancak zaman içinde özellikle sanayileşme ile beraber ortaya çıktığı ifade edilen çekirdek aile yapısında geniş aileden farklı olarak karar verici konumundaki tek kişi baba olmaktan çıkmıştır. Anne de karar verilirken fikri alınan bir konuma gelmiştir. Günümüze geldiğimizde ise kararın ortak alındığı bir aile düzeni oluşmuştur. Yani geçmişte çocuk sadece babadan çeken, izin alan konumdayken zaman içinde anne de bir otorite olarak görülmeye başlanmıştır.

Özellikle belirli bir yaştan sonra ise çocuk için ebeveynleri sadece fikirleri alınan bir konuma geçmişlerdir.

Ailenin geniş aileden çekirdek aile yapısına dönüşmüş olması sonucunda ortaya çıkan küçülme ile beraber daha az sayıda insanın daha çok imkânla yaşaması sağlanmıştır (Yıldırım, 2019: 124). Bu durumun aileye ekonomik anlamda bir rahatlama getirdiği söylenebilir. Çünkü aile üyeleri ne kadar fazla ise evin harcamaları da o kadar artmaktadır. Hal böyle olunca ailedeki bu küçülme aile bireylerinin refah seviyesini belirli bir noktaya kadar artırmıştır. Bununla beraber çocuğun istekleri de geçmişe göre daha kıymetli olmaya başlamıştır. Ebeveynler “Ben yaşayamadım, çocuğum yaşasın” düşüncesiyle her istediklerini yapmaya gayret göstermektedir. Aynı zamanda bu düşünce üzerinde sosyal medyada var olan fenomen (tezahür; görünüm; en çok izlenen) ebeveynlerin etkisi de oldukça önemlidir. Anne-babalar çocuklarını yetiştirirken kendilerini bu kişilerle kıyaslayabilir ve çocuğuna diğer ebeveynlerin çocuklarına sundukları hayat standartlarına göre yetiştirmeye çalışabilirler. Bu durum da çocuklarda birtakım olumsuz davranışlar oluşturabilmektedir. Özellikle çocukta ortaya çıkabilecek doyumsuzluk hissi, kendini merkeze koyan tavrı onu hayat boyu etkileyecektir.

Sanayi Devrimi ile beraber anne-baba-çocuk arasındaki iletişimde değişimler görülmeye başlanmıştır. İnsan yaşamındaki değişim çocuğun bakımını sağlayan kurumun da değişmesine neden olmuştur. Artık çocuğun ihtiyaçları; bakıcılar, kreşler, anaokulları gibi kurumlar tarafından karşılanmaktadır (Yıldırım, 2019: 127). Çünkü kadın, artık iş hayatına girmiştir. Bu değişim özellikle ebeveynlerin çocuk üzerindeki etkilerinin azalmasına neden olmuş ve çocukların daha özgürleştiği görülmüştür (Yörükoğlu, 2007: 46). Bu özgürleşme hali çocuğun yeni değerleri, öğretileri, farklı yaşam biçimlerini benimseyebileceği ortamların kapısını aralamıştır.

Kadının iş hayatına girişinin geçmişe oranla artması ev içi rollerde de değişime sebebiyet vermiştir. Anne daha otoriter, kural koyucu bir tavır sergilemeye başlamışken baba geçmişe nazaran daha ılımlı tavırlarla karşımıza çıkmaktadır (Duygulu, 2018: 647). Günümüzde çalışan anne devamlı kontrol altında tutamadığı çocuğuyla ilgili kaygıları her an yaşamaktadır. Sosyal medya aracılığıyla da sürekli çocuğu ile ilgilenen, vakit geçiren bir ebeveyn ile karşılaştığında bu kaygıları daha çok artmaktadır. Bu durum da çocuk ile annenin iletişim biçimlerini etkilemektedir. Anne geçmişe oranla daha çok kural koyan ancak çocuğun isteklerini de göz ardı



etmekten kaçınan bir tavır sergilemektedir. Anne hem çocuğun isteklerine yetebilme hem de çocuğu yönetebilme arzusunu aynı anda taşımaya başlamıştır.

Sosyal medya yalnızca ebeveynleri etkisi altına almamıştır, aynı zamanda çocukların bu mecraları gerektiğinden fazla zaman harcayarak kullanması tavırlarını etkilemektedir. Çocuklar çok küçük yaşlardan itibaren bu ortamlara maruz kalmaktadır. Bu ağlar çocukların rol model alacağı kişilerin anne-baba dışında başka bireyler olmasına ortam sunmaktadır (Aydeniz, 2011: 90). Henüz zihinsel ve eğitsel olarak gelişim çağında olan çocuklar farklı kültürlerle muhatap olurlar ve bu durum ailenin de istemeyeceği davranış ve tutumlarla karşılaşmasına sebep olabilir. Prensky (2001: 9) gençlerin hayatlarının toplam 30.000 saatini sanal ortamda ve televizyon seyrederek geçirdiklerini ifade etmektedir. Çocuğun okulda ve dışarıda geçirdiği vakit düşünüldüğünde aile ile geçirdiği vaktin azaldığı görülmektedir. Aile ortamında verimli vakit geçirilememesi sağlıklı iletişim kurmayı engellemektedir.

Teknolojinin insan hayatındaki en önemli etkilerinden biri ortak bir kültür oluşması için bir insanın bizzat o mekânda var olmasına gerek kalmamış olmasıdır. Teknolojinin bugünkü haline ulaşması ile beraber mekân sınırlaması olmamasına imkân sağlanmıştır (Elitaş ve Keskin, 2016: 550). Sosyal medya aracılığıyla eskisinden çok daha fazla kültürel değişime maruz kalan aile, sosyalleşmek için bizzat bir mekânda bulunmaya muhtaç değildir. İlişkiler sanal bir ortama taşınmıştır, bu durum da beraberinde iletişim sorunlarını getirmiştir. Bir arada yaşayan ancak daha bireysel düşünen bir grup hali gözlemlenmektedir. Bu durum çocuğun reaksiyonlarını kontrol etmekte zorlanan ebeveynlerle karşılaşılmasına sebep olmaktadır. Tüm bu değişimlere bakıldığı zaman ailenin geçmişten günümüze kadar geldiği noktanın ve ailede yaşanan sarsıntıların göz ardı edilemeyecek kadar önemli olduğu görülmektedir.

Teknolojinin bu denli gelişmesi ve sosyal medyanın hayatı bugünkü haliyle kuşatması ebeveynlerin eylemlerini de etkilemiştir. Geçmişe bakıldığında sevgiyi göstermeyi dahi mahrem sayan bir tavır ile karşılaşmaktayken günümüzde ise ebeveynlerin özellikle de sosyal medya aracılığıyla çocukları ile yaşadıkları birçok duyguyu, geçirdikleri zamanı, gezdikleri yerleri, eğlenme şekillerini, birçok eylemleri paylaştıkları gözlemlenmiştir.

Geçmişten günümüze toplumda yaşanan tüm değişimler ebeveynlerin çocuğa karşı tavır ve tutumlarını da etkilemiştir. Toplumda azalan katı-sert tavır ebeveynde de azalmıştır. Ebeveynler eski otoriter tavırlarından uzaklaşmaya başlamıştır, çocuklarına daha hoşgörülü yaklaşmışlardır. Ancak ebeveynlik ve arkadaşlık arasındaki ince çizginin iyi bir şekilde her ebeveyn tarafından korunamaması çocukla ilgili istenmeyen tutum ve davranışların sergilenmesi sorununu ortaya koymuştur. Bunun nedeni çocuk tarafından ebeveynin olumsuz davranışların önüne geçebilecek bir figür olarak görülmesidir.

#### **4.1.2. Yaşlı Ebeveyn-Yetişkin Çocuk İlişkisi**

Aile ve toplum birbirleriyle etkileşim halindedir. Aile, içinde yaşadığı sosyo kültürel ortama göre şekillenmektedir. Süreç içerisinde bu yapıda meydana gelen değişimlerden aile de payına düşeni almıştır (Karataş, 2001: 90). Geçmişe bakıldığında toplumun otoriter yapısından etkilenen aile yapısı görülmektedir. Günümüzde ise değişen toplum yapısının bir yansıması olarak o otoriter yapıda kırılmalar meydana gelmiştir (Aslan, 2002: 26). Toplumdaki değişimlerle beraber meydana gelmiş olan gösteri şölenu hali ailenin de daha çok görünür olmak üzerine eylemler göstermeye başlamasına neden olmuştur.

Geçmişte var olan geniş aile yapısının çekirdek aile yapısına dönüşümü yaşlı ebeveyn ve yetişkin çocuk arasındaki iletişimi etkilemiştir. Geniş aile yapısının sunduğu dayanışma ortamında birtakım değişimler meydana gelmeye başlamıştır. Yaşlı ebeveynler ve genç ebeveynlerin bir arada bulunmaması hem iletişimlerine sekte vurmuş hem de birbirlerine verdikleri desteğin azalmasına neden olmuştur (Yörükoğlu, 2007: 49). Aynı çatı altında yaşamama hali yaşlı ebeveyn ve yetişkin çocuk arasında yeni bir iletişim biçiminin oluşmasına neden olmuştur. Değişen hal birbirlerinden tamamen kopuk bir iletişim biçimi değildir. Eski iletişim biçiminin yeniden şekillenmiş halidir. Yaşlı ebeveynler eskisi gibi çocuklarının hayatına hükmeden bir tavır göstermekten ziyade onların destekleyicisi konumundadır. Eskisi gibi aynı çatıyı paylaşma ve ortak gelir kullanım durumu da oldukça azalmıştır.

Yetişkin çocuğun yaşlı ebeveyne karşı tutumu toplumdan topluma değişmektedir. Yaşlı ebeveynlerin aile için bir yük mü yoksa fikirlerine önem verilen bir kimse mi olduğu noktasında farklı düşünceler bulunmaktadır. Aynı zamanda bu durum her aile için aynı karşılığı ifade etmemektedir (Karataş, 2001: 92). Geçmişe

baktığımızda aile büyükleri yaşlandıklarında çocuklarının onların bakımını üstlendikleri görülmektedir. Çünkü kültürümüzde yaşlı ebeveynlerin bakımlarının üçüncü bir kuruma bırakılması çok hoş karşılanmamaktadır (Özyer, 2016: 41). Ancak günümüzde yetişkin çocukların ekonomik kaygılar yaşamaları, iş hayatına devam etme zorunluluklarının olması huzurevi ve bakımevi gibi yerleri alternatif olarak görmeye başlamalarına neden olmuştur.

Yaşlı ebeveynlerin yetişkin çocuklarının geçtikleri yollardan farklı zaman ve mekân dilimlerinde geçmiş olsalar da belli bir deneyime sahip olduklarını göz ardı etmek çok da mümkün değildir (Baran, 2004: 36). Bu nedenle çocuğa yol göstermek ve destek olabilmek için fikirlerini dayatma noktasına getirecek kadar ısrarcı oldukları görülmektedir. Bazen bu durum her iki taraf arasında çatışmaya da sebep olmaktadır. Bu durum genel olarak kuşak çatışması şeklinde ifade edilse de temelde bu tutum çocuğu için kaygılanan ve yol gösterme çabası içinde olan ebeveyn reaksiyonları şeklinde okunmalıdır. Ancak yetişkin çocuk bu durumu özgürlük alanına yapılan bir müdahale gibi görebilir.

Yaşlı ebeveyn ve yetişkin çocuk arasında geçmişe oranla azalan iletişim durumunun birtakım etkileri bulunmaktadır. Özellikle de yaşlı ebeveynin yaşlılık sebebiyle birçok yakınıni kaybetmiş olabilme durumuna ek olarak yetişkin çocuğun da haneden ayrılıp kendisine yeni bir hayat kurması yalnızlık hissini doğurabilmektedir. Bu durum da yaşlı bireylerin alternatiflere yönelmesine sebep olmaktadır. Bu alternatiflerden biri de internet ortamıdır. Yaşlıların internet kullanımı üzerine yapılan istatistiksel araştırmada 65-74 yaş grubundaki bireylerin oranının 2020 yılında %27,1 olduğu ifade edilmektedir. Bu oran 2015 yılına göre 5 kat artmıştır (TUIK, 2020). Bu alanların yabancısı olan yaşlı ebeveynlerin hem maddi hem fiziki olarak bazı güvenlik problemleri ile karşı karşıya kalmaları mümkündür.

Aile içi sağlıklı bir iletişim kurabilmek oldukça önemlidir. Sağlıklı bir iletişim kuramamak eşler arasında birtakım sorunların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Ancak bunu eşler her zaman kendi başlarına çözemeyebilirler. Sağlıklı iletişim kurmak için aile bireyleri geçmişte olduğu gibi bir başkasının yardımına günümüzde de ihtiyaç duymaya devam etmektedir. Bu bağlamda geçmişteki aile yaşantılarını günümüzden ayıran en önemli noktalardan biri, genellikle eşlerin sorunlarının çözümü için birbirlerine önceden tanıştırmadıkları

üçüncü (adeta yabancı) bir kişi olarak aile danışmanına başvurmalarıdır. Geçmişte sorunların çözümü için aile büyüklerine başvurulmaktaydı ve geniş aile içinde tartışılarak sonuca varılmaya çalışılırdı. Böylelikle yaşlı ebeveynlerin yetişkin çocukları üzerindeki bu etkileri günümüzde kırılmaya başlamıştır. Yaşlı ebeveyn geçmişte daha çok sorun çözen, kural koyan bir konumdayken günümüzde daha çok destekleyen ve arkadaşça bir tavır sergileyen konumdadır.

Günümüzde özellikle kadınların da iş hayatına girmesiyle beraber ebeveynler tarafından çocuklar küçük yaşlarda büyükanne-büyükbabalarına emanet edilmekteler. Bu durum geçmişin dayanışma halinin başka bir boyuta taşındığını göstermektedir. Geçmişte ailenin ekonomik hayatını, iş yükünü azaltan evin çocukları iken günümüzde yaşlı ebeveynler torunlarına bakarak çocuklarının sorumluluklarını azaltan yardımcıları olmaktadır. Bu desteğin getirdiği olumsuzluklar da bulunmaktadır. Çocuğun iki farklı anlayış ile yetiştirilmesine sebep olmaktadır. Aile büyükleri torunlarına karşı daha az kurallar koymaktadır. Anne-baba ise çocuğuna daha kuralcı bir tavır ile yaklaşmaktadır. Bu durum çocuğu olumsuz etkilediği gibi aile büyükleri ile ebeveynler arasında birtakım anlaşmazlıkların doğmasına da neden olmaktadır.

#### **4.2. Ebeveyn-Çocuk İlişkisinin Gösteri Şölenine Dönüşümü**

Sosyal medya geçmişten bugüne hem olumlu hem olumsuz birtakım durumları beraberinde getirmiştir. Kısa sürede çok bilgi sunması, birçok durum için mekân kısıtlaması getirmemesi, daha hızlı iletişim kurulabilmesi gibi imkânlar sunmasının yanı sıra kısa zamanda yoğun bir kültürel yayılmaya aracı olması da toplumsal birtakım öğretilerin/değerlerin zedelemesine sebebiyet vermektedir. Sosyal medyanın bir sonucu olarak ortaya çıkan gösteri halinin de insan yaşamını ne denli etkileyeceği önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmıştır (Çakır, 2013: 1)

Gösteri kavramının TDK'deki (2023) karşılığı “bir istek veya karşı görüşün, halkın ilgisini çekecek biçimde topluca veya açıkça yapılması yahut birinin, bir topluluğun kendi duygusunu gösteren sözü veya davranışı” şeklindedir. Gösteri bilinçli bir davranışın ürünü olarak ortaya koyulur. Aynı zamanda bir seyirci kitlesine de ihtiyaç duyar. Bu kitlenin taleplerine göre şekillenebilen gösteri, aynı zamanda belirli bir ölçüde yönlendirebilen güce de sahiptir.

Sosyal medyanın da bir ürünü olarak hayatımızı kuşatan gösteri hali bireyin kendisine dayatılanı daha çabuk kabullenen bir tavır sergilemesine sebep olmaktadır. Birey bu dünyayı öylesine içselleştirmiştir ki takipçisi olduğu hesapların fikirlerini bir otoritenin öğretisi olarak kabul edebilmektedir. Özellikle tüketim noktasında bireyi bir hayli etkilemektedir. Birey, sosyal medyada karşılaşınca kadar bir kez dahi ihtiyaç duymadığı bir ürünü yıllardır aradığı tek eksiğiymiş gibi görebilmektedir (Doğanay, 2021: 46).

Sosyal medyanın başka bir sonucu ise gözetimdir. Kullanıcılarına birbirlerini izleme ortamını sunar (Doğanay, 2021: 60). Kullanıcılar sosyal medyada kendini istediği ölçüde sunmakta, istemediğinde ise tecrit etmektedir. Sunduğu kadarına ise sınırlamadığı sürece binlerce insanın aynı anda ulaşması imkânı verir, yani bu mecralarda sınırlarını kendileri belirlerler. Aynı zamanda izin verildiği takdirde izleyici de istediği ölçüde kullanıcının hayatına dâhil olabilmektedir.

Sosyal medyanın hayatımızı kuşatmasının sonucu ortaya çıkan gösteri ve gözetim halinin kullanıcılar tarafından normal görülmeye başlaması, ebeveynlerin bu ağlarda gerçekleştirdikleri reaksiyonlarını da etkilemiştir. Özellikle de son yirmi yılda ortaya çıkan “paylaşılan ebeveynlik” (*sharenting*) oldukça dikkat çekicidir (Küçükali ve Serçemeli, 2019: 1177). Ebeveynler çocukları ile ilgili yaşantılarını, eylemlerini, çocuklarının görüntülerini bu mecralara sunmaya başlamışlardır. Bazen bu paylaşımlar çocuğun tüm mahrem hayatını tamamen sunma şeklinde de karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanı sıra yapılan paylaşımlara yapılan yorumlar ebeveynlerde onaylanma hissiyatı da oluşturmakta ve bu da çocukla ilgili yapılan paylaşımların artmasına sebebiyet vermektedir (Duygulu, 2019: 440).

Günümüzde bazı ebeveynler sosyal medyada çocuklarının her anlarını paylaşmaktadır. Bu eylemi gerçekleştirmelerinin altındaki sebepler; çocuk üzerinde takdir toplama, bu ortamda yüksek etkileşim sağlama, yakın çevresine gösterme, bir anı biriktirme olabilmektedir (Akdi, 2016: 132). Ancak bu tutum geleneksel Türk aile yapısı ile de çok fazla uyuşmamaktadır. Bunların yanı sıra İslam dininde de her bireyin bir özel yaşam alanı vardır. Bu özel yaşama kontrollü bir şekilde ebeveynlerin de saygı duymaları gerekmektedir. Ebeveynlerin henüz çocukları doğmadan o çocukla ilgili birçok bilgiyi sosyal medyada paylaşmaları, hamilelik haberini bu mecralarda herkese duyurmaları, “baby shower” başlığı altında bebeğe hoş geldin partileri ya da cinsiyet duyurma partileri yapmaları, henüz doğumuna

aylar varken bebek için yapılan alışverişleri tüm detayları ile diğer insanlara anlatmaları kültürümüze uymayan davranışlardır. Çünkü tüm bu davranışlar kültürümüzde mahrem kabul edilir.

Ebeveynler tarafından sosyal medyada çocuğunun fotoğrafını, ona aldığı oyuncak-kıyafet ya da ayakkabıyı, beraber dışarıda geçirdikleri bir vakti yahut da ev içinde oynadıkları bir oyunu paylaşma hali gözlemlenmektedir. Bu paylaşımlar genellikle iyi niyetle gerçekleştirilmiş paylaşımlar olabilse de mahremiyetin ihlal edilmesi sorununu doğurmaktadır (Dursun, 2019: 207). Özellikle gerekli/asgari gizlilik halinin sağlanamaması durumu bu paylaşımların yanlış kişilerin eline geçmesine sebebiyet vermektedir. Bu anlamda sosyal medya bireye günlük hayatta kabul etmeyeceği, yapmayacağı eylemleri cazip kılabilmek özelliğine sahiptir. Belki de geçmişte hoş görmediği bir davranış bu mecralar aracılığıyla normalleştirilebilmektedir. Birey günlük hayatta bir başkasına karşı yaptığı eylemlerle ilgili sınır koyabilirken sosyal medya ortamında en özel anlarına kadar her şeyi görünür kılabilir.

Sosyal medyada yapılan ebeveyn paylaşımları aslında günlük hayatta yaşanılanların belirli bir ölçüde başka bir mecraya yansımalarıdır. Ebeveynin mutlu olduğu bir anı biriyle paylaştığı yahut çözemediği bir konuda fikir alış veriş yaptığı bir ortamdır. Ancak bu ortam yüzlerce insanın da bulunabildiği bir yerdir. Bu durumda birçok sesin aynı anda duyulmasına sebebiyet verir. Birtakım tartışmaların, anlaşmazlıkların da kendisini gösterebilme durumu vardır. Bu sanal ortamın günlük hayattan en büyük farkı ise tüm bunların kayıt altına alınması durumudur. Her birey bu mecra da bıraktığı ayak izlerinden zamanı geçtiğinde sorumlu tutulabilmektedir (Duygulu, 2019: 447).

Bireyler birbirleriyle sanal dünyada değil de günlük hayatta karşılaştıkları zaman sosyal medyadaki kadar kendilerini görünür kılamamaktadırlar. Tüm maddi olanaklarını karşıdaki kişiye göstermezler. Eşiyle yaşadığı özel anlarının her dilimine bir başkası şahit olamamaktadır. Çocuğuna ayırdığı her vakti, aldığı her oyuncak ya da kıyafeti bir başkasına tüm detaylarıyla anlatamamaktadır. Ancak sosyal medya sayesinde bireyin yaşayıp paylaştığı her anının bir ortağı vardır. Aynı zamanda farklı yaşam standartlarına, hatta farklı kültürlere sahip insanların bir arada bulunması da beraberinde birtakım sorunları getirmiştir. Başka kişilerin bu denli olanaklara sahip hayatları varken takip eden kişiler de kendi hayatlarını sorgulamaya başlamaktadır.

“Neden ben bu kadar imkâna sahip değilim? Neden benim aile ilişkilerim böylesine kuvvetli değil? Neden benim eşim de benimle bu denli ilgilenmiyor? Neden çocuğuma daha fazlasını alamıyorum? Neden çocuğuma daha fazla zaman ayıramıyorum, neden benim çocuğum diğer çocuklar kadar başarılı-yetenekli değil?” Tüm bu sorular da bireyde kıskançlık, yetersizlik, endişe, öfke gibi duyguları meydana getirebilmektedir (Duygulu, 2019: 445).

Sosyal medya bireye kusursuzlaştırma imkânı verir. Ebeveynler çocukları ve kendileriyle ilgili fiziksel görüntülerinden günlük yaşamlarına, maddi imkânlarından aile hayatlarına kadar tüm ilişkilerini, yaşam biçimini pürüzsüzmüş gibi gösterebilme imkânına sahip olurlar (Doğanay, 2021: 44). Bu gerçek dışı hayat bireyi etkilediği gibi, onu takip eden kişileri de etkiler. Kullanıcıların kendilerini ve ailelerini aslında var olmadıkları bir kimlikle göstermeye başlamaları gerçek hayat ile sanal hayat arasında bir dengesizliğin var olmasına yol açar. Sanal yaşamdaki kadar kusursuz bir yaşama sahip olamama aile içi ilişkileri etkiler. Hem eşler arasında hem de ebeveynle çocuk arasındaki iletişimde bozulmalara sebep olur.

Ebeveynlerin sosyal medyadaki paylaşımları kusursuz bir hayatın sunumu şeklinde karşımıza çıkabildiği gibi çocuğun sağlık durumunun, zihinsel yahut psikolojik sorunlarının paylaşımı şeklinde de kendini gösterebilmektedir (Duygulu, 2019: 442). Geçmişte çocukla ilgili bir problem yeri geldiğinde aile büyüklerinden bile saklanırken bu mecralarda tanınmayan birçok insana çocuğun durumu rahatça ifade edilebilmektedir. Çocuk belirli bir yaşa geldiğinde belki de hiç kimseyle yaşadığı durumu paylaşmak istemezken ebeveynleri aracılığıyla bu gizli kalması gereken durum çoktan sosyal mecralara servis edilebilmektedir.

Ebeveynlerin sosyal medyada gösterdikleri reaksiyonları çocukları da etkilemektedir. Çünkü çocuklar için ebeveynleri önemli bir rol modelidir. Özel alanın kamusal alana ne kadar ifşa edildiği, kişinin kendini ve çocuğunu ne kadar görünür kıldığı sosyal medyada çocuk tarafından da izlenir. Ebeveynler tarafından bilinçsizce gerçekleştirilebilen eylemler çocukların da bu eylemleri gerçekleştirmesine sebebiyet verebilir. Beden ve mekân üzerinden bir mahremiyet algısı oluşturmamayan ebeveynler olumsuz birer örnek olmaktadır. Bedenin çocuk tarafından da bu mecralarca teşhir edilmeye başlanması ve bu paylaşımın güvenli olmayan kişilerin eline ulaşma ihtimali tehlikeyi gözler önüne sermektedir (Akdi, 2016: 133).

Ebeveynlerin sosyal medyada çocukları ile ilgili yaptıkları paylaşımlar maddi bir kaygının ürünü olarak da ortaya çıkabilmektedir. Instagram, Tiktok, Youtube gibi platformlar ciddi maddi gelirlerin elde edildiği ağlar şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Türkiye’de yapılan bir araştırmaya dâhil edilen belirli sayıda blogger (içerik üreticisi) annelerinin paylaşımlarının %40,8’inin reklam içerikli (Duygulu, 2019: 455) olduğu ifade edilmektedir. Yani ebeveynin çocuğu ile yaptığı paylaşımlar bir gelir kaynağı olarak da karşımıza çıkabilmektedir.

Sosyal medyanın hayatımıza getirdiği en büyük sorunlardan biri de kuşak çatışmasıdır. Çünkü çocuk dijital bir yerli olarak bu dünyaya gelir ve bu kodlarla hayatını kolay bir şekilde sürdürür. Ebeveyn ise yabancı olduğu bu dünyaya çocuk kadar kolay adapte olamaz. Bu dünyanın sunduğu dijitalleşme ortamı ebeveynde kaygılar meydana getirdiği gibi çocuğunun sosyal medyada gösterdiği eylemlerini kabullenmekte de zorlanabilir (Duygulu, 2018: 650). Çünkü gösteri hali çocuğu ebeveyne göre daha fazla etkileyebilir. Bazen çocuk görünür olabilmek için sınır tanımayabilir. Bu durum özellikle geleneksel kodlarla sürdürülen yaşam biçimine yeni bir şekil vermektedir.

Sonuç olarak sosyal medya kullanımı insan hayatını, ebeveyn-çocuk ilişkisini, iletişim biçimlerini geçmişe oranla önemli bir ölçüde etkilemiştir. Sevgiyi dahi mahrem kılan otoriter ebeveyn tavrı değişmiştir. Sosyal medya sevgiyi ilan etmenin olmazsa olmazlarından biri olma yolunda ilerleme kaydetmiştir. Ebeveyn ve çocuk ilişkisinin daha görünür yaşanmaya başlandığı bir yaşam tarzına yol açmıştır.



## 5. BULGULAR VE YORUM

### 5.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

|               | Meslek             | Yaş | Çocuk Sayısı | Cinsiyet | Eğitim Durumu |
|---------------|--------------------|-----|--------------|----------|---------------|
| 1. Katılımcı  | Hemşire            | 27  | 1            | Kadın    | Yüksek Lisans |
| 2. Katılımcı  | Hemşire            | 37  | 1            | Kadın    | Lisans        |
| 3. Katılımcı  | Hemşire            | 31  | 1            | Erkek    | Lisans        |
| 4. Katılımcı  | Hemşire            | 31  | 1            | Erkek    | Lisans        |
| 5. Katılımcı  | Öğretmen           | 42  | 1            | Kadın    | Lisans        |
| 6. Katılımcı  | Hemşire            | 30  | 2            | Kadın    | Lisans        |
| 7. Katılımcı  | Hemşire            | 29  | 1            | Kadın    | Lisans        |
| 8. Katılımcı  | Ev Hanımı          | 29  | 1            | Kadın    | Lisans        |
| 9. Katılımcı  | Öğretmen           | 37  | 3            | Kadın    | Lisans        |
| 10. Katılımcı | Psikolog           | 34  | 1            | Kadın    | Yüksek Lisans |
| 11. Katılımcı | Hemşire            | 32  | 1            | Erkek    | Lisans        |
| 12. Katılımcı | Öğretmen           | 40  | 1            | Kadın    | Yüksek Lisans |
| 13. Katılımcı | Ev Hanımı          | 34  | 3            | Kadın    | Lise          |
| 14. Katılımcı | Ev Hanımı          | 32  | 2            | Kadın    | Ön Lisans     |
| 15. Katılımcı | Ev Hanımı /Öğrenci | 29  | 1            | Kadın    | Yüksek Lisans |
| 16. Katılımcı | Ev Hanımı          | 28  | 1            | Kadın    | Yüksek Lisans |

Katılımcılardan 3'ü erkek 13'ü kadındır. Yaş aralıkları 27-42'dir. Eğitim durumları ise 5 katılımcı yüksek lisans, 9 katılımcı lisans 1 katılımcı ön lisans, 1 katılımcı ise lise mezunudur. 12 katılımcının 1, 2 katılımcının 2, 2 katılımcının 3 çocuğu vardır. Katılımcılardan 5'i çalışmıyorken 9'u aktif olarak çalışmaktadır.

## 5.2. Çocukla Kurulan İletişimde Sosyal Medya Etkisi ve Ebeveyn Tipleri

Sosyal medya özellikle son yıllarda hayatımızı kuşatmış durumdadır. Artık birçok bilgi sosyal medya aracılığıyla kolaylıkla duyurulabilir, konuşulabilir bir haldedir. Bu kuşatıcılık günlük hayatta birtakım eylemleri de etkilemektedir. Ebeveynlerin takip ettiği içerikler, bulundukları etkileşimler ve yaptıkları paylaşımlar çocukları ile girdikleri iletişimi de etkilemiştir. Yapılan görüşmeler sonucunda sosyal medyanın çocuk ile ilgili dört hususta ebeveynleri etkilediğini söylemek mümkündür. Bunlar; a) çocuk için yapılan harcamalar; b) diğer ebeveynlerle kıyaslanması ve bunun sonucunda çocuğun her istediğini yapmaya başlamak; c) sosyal medyada tüketilen zaman sebebiyle çocuğuna yeterince vakit ayıramama ve d) sosyal medyadan hiçbir şekilde etkilenmeme halidir.

Sosyal medyanın harcamalar noktasında insan hayatına etki ettiğini söyleyen katılımcılardan birinin ifadeleri şu şekildedir:

*“Sosyal medyada yapılan paylaşımların etkisi aslında şöyle; eskiden televizyonda gördüğümüzü alıyorsak şimdi de sosyal medyada gördüklerimizi alıyoruz.” (3. Katılımcı).*

Katılımcının da ifade ettiği üzere tüketime sevk eden aracı değişmiştir. Geçmişte televizyon ekranlarında karşımıza çıkan reklamlar bunu sağlarken günümüzde sosyal medyadaki fenomenler bu gücü önemli ölçüde ellerine almışlardır. Sosyal medya alternatifi çok olan ürünlerin tavsiye edilebildiği bir ortam haline dönüşmüştür. Benzer ürünlerin bu mecralarda devamlı tavsiye edilmesi de ebeveynleri satın alma noktasında teşvik etmektedir.

Bir diğer katılımcının ifadeleri ise şu şekildedir:

*“Sosyal medyada yapılan paylaşımlar insanda eksiklik hissi yaratabiliyor. “Ben çocuğuma bunu yapamıyor muyum?” diye düşündürüyor. Çocuklar bile etkileniyor. “Onun ailesi bunu yaptı, sen yapmadın.” diyorlar. (6. Katılımcı)*

Sosyal medyadaki gösteri hali kullanıcıları üzerinde birtakım olumsuzluklara sebebiyet vermektedir. Bazen gerçekliği yansıtmasa bile sosyal medya kullanıcılarının diğer insanların yaşam standartlarının yüksek olduğunu görmesi ya da ailelerine daha fazla vakit ayırabilme imkânlarının olduğunu fark etmesi, arzulanan bir hayat olarak karşımıza çıkmaktadır. Hal böyle olunca sosyal medya

kullanıcıları da kendi hayatları ile ilgili birtakım sorgulamalar içine girmektedir. Bu sorgulama hem ebeveyn hem de çocuk açısından gerçekleşebilmektedir. Ebeveynler çocuklarına yetemediklerini düşünürken çocuklar ise ebeveynlerini diğer ebeveynlerle kıyaslayarak yetersiz olduklarını düşünebilmektedir.

Sosyal medya kullanımının çocuk ile geçirilen zamanı etkilediğini söyleyen katılımcılardan birinin ifadeleri şu şekildedir:

*“Sosyal medyada gördüklerim harcamaları etkilemez ama çocuğuma ayıracağım zamanı etkiler.” (9. Katılımcı)*

Sosyal medyadaki hızlı akış takipçilerini içine çekme özelliğine sahiptir Bu platformda harcanan vakit günlük hayattaki birtakım eylemlerin ertelenmesine sebep olmaktadır. Katılımcının da ifade ettiği üzere kimi zaman bu erteleme çocukla ilgili de olabilmektedir.

Bir diğer katılımcının ifadeleri ise şu şekildedir:

*“Asla etkilemez. Bilinçli olarak izlediğim bir şey yok.” (5. Katılımcı)*

Katılımcı sosyal medyada özellikle takip ettiği hiçbir hesabın olmadığını yalnızca arkadaş çevresini takip ettiğini de ifade etmiştir. Buna bağlı olarak da yaptığı harcamalar ve çocuğu ile ilgilendiği vakit dilimi üzerinde bu ortamda yapılan paylaşımların bir etkisinin olmadığını da dile getirmiştir. Genellikle bu şekilde düşünen katılımcıların takip ettikleri içeriklere baktığımızda haber ve gündem olduğunu görmekteyiz. Sosyal medyada gördüklerinden etkilendiğini ifade eden katılımcıların ise daha çok çocuklarla ilgili içerikler paylaşılan sayfaları takip ettikleri saptanmıştır. Katılımcılar arasında sosyal medyada çocuklarla ilgili paylaşılan içeriklerden hiçbir şekilde etkilenmediğini söyleyen ebeveynlerin oranı %25 iken, etkilendiğini ifade edenlerin oranı %75’dir.

Geçmişten günümüze değişen en önemli hususlardan biri de ebeveynlerin tutumlarıdır. Geçmişte daha katı-sert ebeveyn tavırları ile karşılaşırken günümüzde bu durum yerini daha ılımlı tavırlara bırakmıştır. Ebeveynler geçmişe oranla günümüzde çocuklarını daha çok dinleyen, kırmaktan çekinen bir tavır ile karşımıza çıkmaktadır. Bu anlamda katılımcılar arasında dört ebeveyn tipinin var olduğunu söyleyebiliriz; arkadaşça, sınır koyamayan, otoriter ve karma.

Arkadaşça tavır sergileyen ebeveynlerin ifadeleri şu şekildedir:

*“Çocuğuma karşı tavrım arkadaşçadır. Onun seviyesine inip onun gibi düşünmeye çalışıyorum. (2. Katılımcı)*

Buna ek olarak diğer bir katılımcı ise şu şekilde yanıt vermiştir:

*“Daha çok onun anlayacağı tarz da davranıyorum. Arkadaşça olduğumu söyleyebilirim. (4. Katılımcı)*

Günümüzde ebeveynler geçmişe oranla çocuklarının zihin dünyasını daha çok önemserler. Onun gibi düşünmek, hissetmek ve onu anlamak çabası içine girmişlerdir. Arkadaşça davrandığını ifade eden ebeveynlerin çocuklarını kırmaktan ve üzmekten çekinen bir tavır sergiledikleri gözlemlenmiştir. Bu şekilde davranan katılımcılardan bazıları ise çocuğa karşı gösterilen ılımlı tavırlarının bilinçli ve eğitilmiş olmalarından kaynaklandığını söylemişlerdir.

Çocuğu ile arasına sınır koyamadığını söyleyen katılımcılardan biri ise şu şekilde cevap vermiştir:

*“Kendimi arkadaşça ama sınır koyamayan bu nedenle çocuğuyla başa çıkamayan bir ebeveyn olarak görüyorum. Hoşgörülüym ama bunun sınırı olması gerektiğini bilmeme rağmen yeni yeni uygulayabiliyorum. O sınırları kendi çocukluğumda görmediğim için böyle olduğumu düşünüyorum. (10. Katılımcı)*

Sınırları tanımayan çocuklar isteklerini yaptırmak konusunda ısrarcı tavırlar sergileyebilirler. Bu anlamda ebeveynlerin hoşgörü ve sınırsız hoşgörü arasındaki ince çizgiyi görmeleri önemlidir. Sınır koyamadığını ifade eden diğer katılımcıların da söylemlerinden yola çıkarak diyebiliriz ki günümüzdeki çocuk yetiştirme anlayışlarından biri de ağlatmadan çocuk büyütme. Bu sebeple her istediği yapılan çocuklar yetiştirilebilmektedir. Ebeveynler bu davranışların yanlış olduğunu ancak bunu yapmaktan kendilerini alamadıklarını da ifade etmişlerdir. “Ben yaşamadım, çocuğum yaşasın.” anlayışı hem çocuğu hem de ebeveyni olumsuz olarak etkileyebilmektedir.

Bir diğer katılımcı ise şu beyanda bulunmaktadır:

*“Hoşgörülü ve arkadaşça davranırım. Çünkü çocuklar savunmasız ve öğrenmeye ihtiyaçları var. Dozunda olmayan otoritenin çocuğu hırçınlaştırdığını düşünüyorum. En azından benim çocuğum için bu geçerli. Sadece bazı noktalarda*

*ona karşı tavrımı gösteririm. Ve hiçbir zaman iyi bir anne olmanın mükemmel olmaktan geçtiğini düşünmem.” (7. Katılımcı)*

Bazı ebeveynler ise çocuklarına sınırları belirli bir hayat sunmaktadır. Çocukla iletişim kurarken hoşgörü ve anlayışla davranan ebeveynlerden bazıları net sınırlar koymayı da ihmal etmemektedir. Bu ebeveyn tipine karma ebeveyn de diyebiliriz. Yeri geldiğinde hoşgörülü davranan ancak gerektiğinde de otoriteyi sağlayabilen ebeveyn davranışları gösterirler.

Görüşmeye katılan ve otoriter olduğunu söyleyen katılımcılardan birinin söyledikleri şu şekildedir:

*“Otoriterim. Maalesef yetiştirilme şekillimden kaynaklanıyor bu durum. Çocuklar her şeye karşı ben de buna karşıyım.” (6. Katılımcı)*

Günümüzde çocuklar kendi fikirlerini daha yüksek sesle ifade etmeye başlamışlardır. Adeta “Ben de varım ve fikirlerim önemli.” diyerek benliklerini göstermektedirler. Bazen ebeveynler de bu davranışlara karşıt bir tavır geliştirirler. Bu anlamda katılımcılar arasında geçmişin otoriter ebeveyn tavrını devam ettirdiğini ifade edenler de olmuştur. Geçmişte aileleri tarafından nasıl büyütüldülerse kendi çocuklarını da bu şekilde büyütmeyi tercih ettiklerini söylemişlerdir.

*“Otoriter olmaya çalışıyorum, çünkü yeni neslin buna ihtiyacı var. Hoşgörülüyümdür de, koruyucuyumdur da, biraz mükemmeliyetçi olmayı severim. “Yapma, yapıyorsan da en iyisini yapmaya çalış.” derim.” (5. Katılımcı)*

Değişen ve gelişen çağla beraber çocuklar ve çocukların dünyası da değişmeye başlamıştır. Ebeveynler bu değişime ayak uydurmaya çalışırken bazen net çizgiler çizmek zorunda kalmışlardır. Çocuğun dışarıdan gelebilecek etkilere daha fazla açık olması da bu tutumun var olmasına neden olmuştur. Katılımcıların genel olarak ifadelerinden yola çıkarak diyebiliriz ki; günümüz ebeveynleri anne-babadan korkan çocuklar yerine onları dinleyen ama sınırlarını aşmayan çocuklar yetiştirmeyi arzulamaktadır. Bu sebeple yer yer otoriter tavırlar sergileyebilirken daha çok anlayış ve merhamet üzerine kurulan bir iletişim biçimi oluşturmak istemektedirler. Katılımcıların genelinde kendilerini tek bir ebeveyn tipi ile ifade edemeyeceklerini, karma ebeveyn tipine sahip olduklarını bildirmişlerdir. Kendilerini karma olarak ifade eden katılımcıların benzer tipleri söylemeleri dikkat çekicidir. Katılımcılardan

%50'sinin karma, %37,5'inin arkadaşça ve sınır koyamayan, %12,5'inin otoriter ebeveyn tipine sahip olduğu sonucuna varılmıştır.

### 5.3. Sosyal Medyada Ebeveynlerin Gerçekleştirdiği Reaksiyonlar

Sosyal medya kullanıcılarına birçok alanda içerik sunar. Kullanıcıların ilgilendikleri, izlemekten keyif aldıkları, iş alanları ile ilgili, çocuklarının gelişimleri ile ilgili ve benzeri birçok konuda içerik bulabilme imkânları vardır. Bu içeriklere zaman ve mekân sınırlaması olmadan kolay bir şekilde erişim imkânı olması, bilgilere ulaşırken maddi olarak da genellikle talepte bulunulmaması sosyal medyayı daha da kullanılabilir kılmıştır. Hal böyle olunca en az çabayla birçok bilgi saniyeler içinde kullanıcıların eline ulaşmaktadır. Sosyal medyayı cazip kılan tüm bu özellikleri sebebiyle kullanıcılarının bu platformlarda geçirdikleri günlük süreler artmaya başlamıştır. Katılımcılardan bazılarının sosyal medyada vaktin nasıl geçtiğini anlamadıklarını ifade etmeleri de oldukça dikkat çekici olup bu durum sosyal medyayı kullanım sürelerine yansımıştır.

Tablo 2. Katılımcıların Sosyal Medyada Geçirdikleri Günlük Süreler

|               | 30-dk/1 saatten<br>az | 1-2 Saatten<br>az | 2-3 saatten<br>az | 3 Saatten<br>fazla |
|---------------|-----------------------|-------------------|-------------------|--------------------|
| 1. Katılımcı  | ✓                     |                   |                   |                    |
| 2. Katılımcı  | ✓                     |                   |                   |                    |
| 3. Katılımcı  |                       |                   | ✓                 |                    |
| 4. Katılımcı  |                       |                   | ✓                 |                    |
| 5. Katılımcı  | ✓                     |                   |                   |                    |
| 6. Katılımcı  |                       |                   |                   | ✓                  |
| 7. Katılımcı  |                       |                   | ✓                 |                    |
| 8. Katılımcı  |                       | ✓                 |                   |                    |
| 9. Katılımcı  | ✓                     |                   |                   |                    |
| 10. Katılımcı |                       | ✓                 |                   |                    |
| 11. Katılımcı |                       |                   |                   | ✓                  |
| 12. Katılımcı |                       | ✓                 |                   |                    |

|               |   |   |
|---------------|---|---|
| 13. Katılımcı | ✓ |   |
| 14. Katılımcı |   | ✓ |
| 15. Katılımcı | ✓ |   |
| 16. Katılımcı | ✓ |   |

Katılımcıların sosyal medyada geçirdikleri vaktin ne kadar olduğu sorulduğundan %75'nin 1 saat ve yukarısında vakit geçirdikleri öğrenilmiştir. Sosyal medyada geçirilen vakit ile burada paylaşılan içeriklerden etkilenme düzeyi orantılıdır. Günlük olarak ayırdıkları süre uzadıkça etkilenme oranları da artmıştır. Katılımcılar özellikle de iletişim biçimlerini etkilediğini söylemişlerdir.

Ebeveynlerin sosyal medyada takip ettikleri içerikleri iki başlık altında toplamak mümkündür. Bunlardan ilki çocuk ile geçirilecek zamanın hangi yerlerde geçirilmesi gerektiğine dair olan içeriklerdir. İkinci ise çocukların gelişimlerine dair bilgilerin sunulduğu içeriklerdir.

Sosyal medyayı çocuk ile ilgili aktiviteler için kullandığını ifade eden katılımcılardan birinin yanıtı şu şekildedir:

*“İnstagramda çocuk eğlence alanları nerede var, park nerede var, nerede kahvaltı yapılır? Bunlara bakıyorum.” (5. Katılımcı)*

Bir diğer katılımcı ise şunu dile getirmiştir:

*“Çocuk gelişimi, alışveriş gibi içerikler takip ediyorum.” (8. Katılımcı)*

Sosyal medya kullanıcılarından bazıları bu platformlarda aile içi aktivitelerin çeşitlendirilmesi için gezinmektedir. Sosyal medya bir bilgiye daha kolay ulaşma imkânını sunduğu gibi binlerce kişinin bir içerik altında yorum yapabilmesi o mekânla ilgili birçok görüşü de görebilme imkânı sunar. Ayrıca herhangi bir aktivitenin yapılmak istendiği mekânın fotoğraflarına ve videolarına kullanıcı tarafından yüksek bir çaba sarf etmeden ulaşılabilir olması da bu ağların kullanılmasını olumlu yönde etkilemektedir. Bununla beraber katılımcılardan bazılarının sosyal medyayı özellikle çocukları ile ilgili faydalı olacak içerikleri bulmak için kullandıkları görülmektedir.

Tablo 3. Katılımcıları Kullandıkları Sosyal Medya Organları

|               | İnstagram | Twitter | Whatsapp | Youtube | Facebook |
|---------------|-----------|---------|----------|---------|----------|
| 1. Katılımcı  | ✓         |         |          |         |          |
| 2. Katılımcı  | ✓         |         |          |         |          |
| 3. Katılımcı  | ✓         | ✓       |          |         |          |
| 4. Katılımcı  | ✓         |         |          |         |          |
| 5. Katılımcı  | ✓         |         |          |         |          |
| 6. Katılımcı  | ✓         |         | ✓        |         | ✓        |
| 7. Katılımcı  | ✓         |         | ✓        |         |          |
| 8. Katılımcı  | ✓         | ✓       | ✓        | ✓       |          |
| 9. Katılımcı  | ✓         |         | ✓        |         |          |
| 10. Katılımcı | ✓         |         |          |         |          |
| 11. Katılımcı | ✓         | ✓       | ✓        | ✓       | ✓        |
| 12. Katılımcı | ✓         | ✓       | ✓        |         |          |
| 13. Katılımcı | ✓         |         |          |         |          |
| 14. Katılımcı | ✓         | ✓       |          |         |          |
| 15. Katılımcı | ✓         | ✓       |          |         |          |
| 16. Katılımcı | ✓         |         |          |         |          |

Katılımcıların tamamının İnstagram kullandığı saptanmıştır. İnstagramı kullanma amaçlarının; çocukları ile ilgili bilgiler edinmek, aile fotoğraflarını paylaşmak, sevdikleri insanlarla iletişime geçmek olduğunu ifade etmişlerdir. Whatsapp kullanıcıları bu mecraayı iletişim amaçlı kullandıklarını ifade etmişlerdir. Twitter kullanıcıları ise gündemi ve haberleri bu platformdan takip ettiklerini dile getirmişlerdir. Bu anlamda çocuk ile ilgili eylemlerin gerçekleştiği sosyal medya organının İnstagram olduğunu görmekteyiz. Katılımcılardan İnstagramda çocuğu ile ilgili hiç paylaşım yapmayanların oranı %6,25 iken paylaşım yapanların oranı %93,75'tir. Ayrıca katılımcılar genellikle başka kişilerin paylaşımlarını takip ettiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcılardan birinin beyanı şu şekildedir:



*“Çok sık paylaşım yapmam ama Instagramda dışarı çıktığımda doğayı, arada sırada ailemle beraber çocuğumu ve kendimi paylaşıyorum.” (1. Katılımcı)*

Katılımcılar genellikle sosyal medyadaki günlük paylaşım sayılarının az olduğunu ifade etmişlerdir. Genel olarak gördüğümüz durum ebeveynlerin izleyen tarafta durmayı tercih etmiş olmalarıdır.

#### **5.4. E-Mahremiyet Sınırları**

Her birey mahremiyet hakkına sahip olarak dünyaya gelir ve çocuklarının belirli bir yaşa gelinceye kadar mahremiyet sınırlarını koruyacak olan ebeveynleridir. Ancak mahremiyet kavramı geçmişte ve günümüze birtakım değişimlere uğramıştır. Herkesin zihninde kendi algılama ve yaşama biçimlerine göre tanımladıkları bir mahremiyet kavramı bulunmaktadır. Günümüzde “Sosyal medya aracılığıyla çocukların mahremiyet sınırları ihlal ediliyor mu?” endişesi de önemli bir yer edinmeye başlamıştır. Bu anlamda katılımcıların çocukları ile ilgili paylaşımlarını üç ana başlık altında toplayabiliriz: a) Tüm paylaşımları çocuğu ile ilgili olan ebeveynler; b) belirli sınırlar çerçevesinde çocuklarının fotoğraflarını paylaşan ebeveynler ve c) çocuğu ile ilgili hiç paylaşım yapmayan ebeveynler. İlk ve son gruplarda birer kişi olduğu saptanmıştır. Geriye kalan katılımcılar ikinci grupta yer almaktadır. İkinci grupta yer alan ebeveynlerin koyduğu sınırlar ise; a) çocuğun özel bir anının paylaşılmaması, b) fotoğrafı görebilecek kişilerin sınırlandırıldığı -yakın arkadaş çevresi, büyükanne/büyükbaba gibi- ve c) fotoğraflarda direkt çocuğun yüzünün gösterilmemesi şeklinde sıralanabilir.

Bu anlamda katılımcılardan birinin ifadeleri şu şekildedir:

*“Benim için zaten çocuktan sonra her şey o oldu. Hep doğum günü, aktivite gibi şeyleri paylaşıyorum. 10 paylaşımım varsa 8’i kızımdır.” (4. Katılımcı)*

Sosyal medya kullanan bazı ebeveynlerin tüm içerikleri çocukları ile ilgili olabilmektedir. Sadece çocuğun hayatı ile ilgili içerik üretmek için açılan hesapları da bulmak mümkündür. Bu hesapları bazıları maddi gelir elde etmek için açmışken bazıları ise bu mecraları bir depolama alanı olarak da görüp özel ve unutmak istemedikleri anlarını burada biriktirirler.

Katılımcılardan bir diğeri ise paylaşımlarını şu şekilde değerlendirmektedir:

*“Kesinlikle çok özel zamanlarımı paylaşmam. Sadece okulda yapılan faaliyetleri paylaşıyorum. Onun dışında özel zamanlarımız bize kalmalı. Zaten gerekli insanlara (büyükanne ve dede gibi) özelden paylaşıyorum. Herkesin görmesi gerekmez diye düşünüyorum.”*(9. Katılımcı)

Bir diğer katılımcının ifadeleri ise şu şekildedir:

*“Çocuğumun yüzünü direkt paylaştığım görselleri yakın arkadaşlarımla paylaşmaya özen gösteririm. Sınırlama yapar, onun mahremiyetine de özen göstermeye çalışırım elimden geldiğince.”* (10. Katılımcı)

Genel olarak ebeveynlerin çocukları ile ilgili belirli mahremiyet sınırları çizdikleri gözlemlenmiştir. Çocukları ile ilgili ne kadar fotoğraf paylaştıkları, bu fotoğrafların kimlere ulaşabileceği gibi konularda kontrollü oldukları saptanmıştır. Sosyal medya milyonlarca insanın kullandığı bir platformdur. Burada çocukla ilgili herkesin erişim sağlayabileceği şekilde paylaşım yapmak birtakım güvenlik sorunlarına da sebebiyet verebilmektedir. Çünkü ailenin belki de iyi niyet ile yaptığı bir paylaşımı herkesçe ulaşılabilir olduğu takdirde yanlış ellere geçip çocuğa zarar verecek bir boyuta taşınabilmektedir.

Bir diğer katılımcı bu konuda şunları dile getirmiştir:

*“Çocuğumu paylaşımlarıma dâhil ederim. Ama her anı paylaşmam. Özel bir yere gittiğimizde paylaşım yapmam. Ayda yılda bir paylaşıyorum. Dikkat de ederim ve ona da aşılacak isterim. “Benim eserim, bakın.” demeyi sevmem.”* (5. Katılımcı)

Ebeveynlerin yaptığı paylaşımlar çocuklar için de önemli bir örnektir. Ebeveyninin kendisi ile ilgili paylaşım yaparken sınır koyduğunu gören çocuk sınırın ne olduğunu anlamaya başlayacaktır. Burada önemli olan bir diğer nokta ise sosyal medyada yapılan paylaşımlar bazen en iyi benim yarışına dönüşebilmektedir. Bazen ebeveynler bu yarış çocukları üzerinden sürdürebilmektedir. Doğduğu andan itibaren çocuğunu paylaşmaya başlayan hatta daha doğmadan ultrason görüntüleri ile çocuğunu takipçilerine tanıtan bazı ebeveynler bu paylaşım hali ile çocuğa ait tüm mahremiyet sınırlarını ihlal etmektedir.

Katılımcılardan birinin ifadeleri şu şekildedir:

*“Sosyal medyada paylaşımında bulunuyorum. Ailecek veya oğlumla birlikte yaptığım bir etkinliği paylaşıyorum. Genelde özel günler veya çok nadir yapılan*

*aktiviteleri paylaşım yapıyorum ama ayda yılda bir gibi. Her anı paylaşmam.” (12. Katılımcı)*

Katılımcılar sosyal medyada genellikle ailelerinin ve çocuklarının fotoğraflarını paylaştıklarını ifade etmişlerdir. Bazı katılımcılar çocuklarıyla yaptığı birçok aktiviteyi paylaşırken bazıları ise çok özel anları paylaşmaktan çekindiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcılardan sadece biri neredeyse hiç paylaşım yapmadığını ve çocuğunu da dâhil etmediğini ifade etmiştir. Bu anlamda katılımcılardan çocuğu ile ilgili paylaşım yapan ancak kendi algılama biçimlerine göre mahremiyet sınırları koyan ebeveynlerin oranı % 87,5’tur. Çocuğunun her anını paylaşan sadece 1 ebeveyn vardır.

Sosyal medya kullanımı ile beraber yeni bir mahremiyet algısı kendini göstermeye başlamıştır. Geçmişten biraz daha farklı özellikler gösteren bu yeni mahremiyet algısı toplumun geleneksel kodlarından sıyrılmaya başlamıştır. Katılımcıların hepsi sosyal medya kullanımının toplumun mahremiyet algısını değiştirdiğini ifade etmişlerdir.

Sosyal medyanın mahremiyet algısını etkilediğini söyleyen katılımcılardan birinin ifadeleri şu şekildedir:

*“Kesinlikle sosyal medyanın mahremiyet algısını değiştirdiğini düşünüyorum. Çevremde de var. Gittikleri yerlerde her şeyi çekiyorlar, paylaşıyorlar. Bazen fotoğraflarda değişik pozlar verip normal olduğunu düşünüyorlar. Hiç onaylamam. Sosyal medyada paylaşım yapmak için yaşayan insanlar var. Buna çok şaşıyorum.” (5. Katılımcı)*

Sosyal medya bireylere yeni bir mahremiyet algısı sunmuştur. Her birey kendine özgü bir mahremiyet sınırı belirlemeye başlamıştır. Artık mahremiyetin tanımı her birey için farklı bir anlam ifade etmektedir. Bu sebeple biri için yapılan bir paylaşım ile mahremiyetin ihlal edildiği ifade edilebiliyorken bir başkası için bu durum geçerli olmayabilir.

Bir diğer katılımcının ifadeleri şu şekildedir:

*“Kesinlikle sosyal medyanın mahremiyet algısını sarstığını düşünüyorum. Doğru/yanlış her şeyi paylaşıyorlar. İnsanlar özenbiliyor, eksik kaldığını düşünebiliyor.” (6. Katılımcı)*

Sosyal medyada akım adı altında toplumun değerlerine uymayacak birtakım davranışlar sergilenebilmektedir. Daha fazla beğeni alabilmek, daha fazla takipçiye ulaşmak, etkileşimi arttırmak amacıyla birtakım davranışlar sergilenebilmektedir. Özellikle “Reklamın iyisi ya da kötüsü olmaz.” zihniyeti ile bu platformları kullanmak hem bireyin kendisine hem de izleyicisine karşı tüm sınırların ihlali şeklinde hayat bulabilmektedir.

Diğer katılımcıların ifadeleri şöyledir:

*“Sosyal medyanın mahremiyet algısını kötü etkilediğini düşünüyorum. Özel hayat çok ifşa ediliyor maalesef. Aile kurumunu zedelediğini ve yozlaştırdığını da düşünüyorum.” (9. Katılımcı)*

*“Kesinlikle mahremiyet algısını etkilemektedir. Kullanıcıların sınır tanımadan evlerini, çocuklarını, yaşantılarını doğru ya da yanlış bir şekilde göstermeleri mahremiyet algılarıyla ilgilidir.” (10. Katılımcı)*

Daha önce de vurguladığımız gibi ailenin özel yaşamının dört duvar arasından çıkışı dikkat çekici bir boyut almıştır. Kullanıcılar tarafından bazen en mahrem anlar kayıt altına alınıp bu platformlarda sergilenmektedir. Belki de gündelik hayatta bir başkasının görmesinden çekinebilecekleri haller bu mecralarda binlerce insanın beğenisine sunulmaktadır. Öyle ki eşler birbirleriyle yaptıkları kavgaları canlı yayın açıp paylaşabilmekte, evlerinin en mahrem yerlerini izleyicilerine tanıtabilmektedir. Sosyal medya kullanıcılarının yaşamları ile ilgili yaptıkları paylaşımlarda koymadıkları sınırlar ve takipçilerine sundukları eleştirebilme hakkı olumsuz açıdan bireyi kuşatmaktadır.

*“Sosyal medyanın mahremiyet algısını değiştirdiğini düşünüyorum. İnsanlar diğer insanlara güzel görünmek ve ilgilerini çekmek için normalde giymedikleri şeyler giyiyorlar. Aslında onların yaşamadıkları şeylerin sözcüsü olduklarını düşünüyorum.” (7. Katılımcı)*

Sosyal medya kullanıcıları bazen bu ağlarda takipçilerine kusursuz bir hayat yaşıyormuş gibi kendilerini sunabilmektedir. Katılımcılardan bazıları ise bu tavrın farkında olduklarını ve sosyal medyada karşılına çıkan paylaşımların her zaman gerçeği yansıtmadığını ifade etmişlerdir. Bunun farkında olmak önemlidir çünkü sosyal medyanın insanı kusursuzmuş gibi gösteren gücü (Doğanay, 2021: 44) ebeveynlerin kendi hayatlarında birtakım sorgulamalara gitmelerine neden

olmaktadır. Kimisi için bu kusursuzluk inandırıcılığı olmayan bir durum olsa bile etkilenebilen kullanıcılar da bulunmaktadır. Ayrıca sosyal medyada özellikle fenomenlerin kendi hayatlarına dair yaptıkları paylaşımlarda çocukları ile ilgili yaptıkları etkinlikleri, harcamaları, geçirdikleri vakti tüm detayları ile paylaşmaları aynı imkâna sahip olmayan takipçileri tarafından kendi hayatları ile ilgili yetersizlik duygusu hissetmelerine neden olmaktadır (Duygulu, 2019: 445).

### 5.5. Geçmişten Günümüze Değişen Aile İçi İletişim ve Sosyal Medya Etkisi

Katılımcıların neredeyse hepsi kendi çocuk yetiştirme şekilleri ile kendi yetiştirme şekilleri arasında farkların bulunduğunu ifade etmişlerdir. Çocuklarla ilgili birçok konuda daha hassas davrandıklarını, kendi ebeveynlerinin ise sadece temel ihtiyaçları karşılamakla yetindiklerini söylemişlerdir. Bu anlamda ifade edilen farklar: geçmişe oranla daha eğitilmiş, çok kaygılanan, dijital becerileri değişen, hoşgörülü ebeveynler ve çekirdek aileye dönüşüm şeklinde ifade edilebilir.

Bu konuda bir katılımcının ifadeleri şu şekildedir:

*“Yetiştirme şekillerimizde farklar olduğunu düşünüyorum. Küçükken daha çok evdeydik. Babaannem ve yengem bize bakardı. Biz çizgi film açmamaya çalışıyoruz çocuğumuz için ama bize çok izletirlerdi. Ancak o zamanlar sosyalleşecek ortamımız vardı. Dışarıda vakit geçirebilirdik. Şimdi ise çocuklar teknoloji ile daha iç içe haldeler.” (1. Katılımcı)*

Geçmişte ebeveynlerin televizyon izleme süresine sınır koymadıkları ifade edilmiştir. Günümüzde ise çocuklar teknolojinin içine doğmuş durumdadır. Bunlara sınır koyabilmek dünden daha zordur. Ancak katılımcılar bu konuda daha bilinçli olduklarını da ifade etmişlerdir. Çocukların izledikleri çizgi filmlerinin içeriklerini, maruz kaldıkları ekran sürelerini daha çok kontrol ettiklerini söylemişlerdir. Bunlara ek olarak bir diğer katılımcının ifadeleri şu şekildedir.

*“Şimdiki zamanda her şey çok daha farklılaştı. Çocuklar çok daha akıllı ve bakış açıları bizden daha farklı. Bize karşı büyüklerimizin aşırı dikkatli olduklarını düşünmüyorum ama biz on kere düşünüp öyle davranıyoruz.” (2. Katılımcı)*

Ebeveynler çocuklarına karşı davranışlarında geçmişe oranla daha dikkatli olduklarını ifade etmişlerdir. Günümüzde ebeveynler çocuklarını çok daha fazla dinleyen, çocuklarına karşı davranışlarını devamlı sorgulayan bir tavır

göstermekte. Günümüzde baktığımızda çocukların kendilerini daha çok ifade eden, savunan, itiraz eden tavırlar gösterdiklerini görebilmekteyiz. Bu durum sebebi ebeveynlerin bu alanı çocuklarına sağlamalarıdır. Çocuğun söylediklerini daha çok dinleyen, önemseyen ebeveyn davranışları, kendisini daha açık ifade edebilen çocukların yetişmesine de olanak sağlamaktadır.

Bir diğer katılımcının yanıtı ise şu şekildedir:

*“Yaş geçtikçe anneme benziyorum ama onların şartları ile bizimki bir değil. Biz daha bilinçli yetiştiriyoruz. Şunu da öğrensin, bunu da öğrensin diyoruz ama bizim zamanımızda temel ihtiyaçları karşılıyorlarsa, akşam uyumadan öpüp sarılıyorsa tamamdı. Şimdi öyle değil. Çocuğu cezbeden çok şey var. Oyunlar var. Sanal ortamlar var. Konuştukları dil bile farklı. Doğal olarak daha çok titiz davranmaya çalışıyorsun. Hatta hafif paranoya, hafif kendini suçlama oluyor. Bilgisayara, televizyona çok mu baktı diye düşünüyoruz.” (5. Katılımcı)*

Katılımcının ifadelerinden de yola çıkarak diyebiliriz ki çocukların özellikle geleceklerine dair duyulan kaygı günümüzde daha fazla artmıştır. Çocuklara daha iyi bir gelecek hazırlama kaygısı birçok alanda eğitimli olması isteğini de beraberinde getirmiştir. Bu durum ebeveyni çocuğun eğitimi ile ilgili konularda daha çok çaba sarf etmeye itmiştir. Aynı zamanda çocuk üzerinde de baskı kurulmasına neden olmaktadır.

Bunlara ek olarak çocuk dışarıdan gelecek olumsuz etkilere daha açık hale gelmiştir. Özellikle kadının iş hayatına girmesiyle beraber çocuğun bakımını üstlenen farklı kurumlar olmuştur. Aile büyüklerinden destek alınmaya başlanmıştır. Bu imkânı bulamayanlar ise küçük yaşlarda çocukları kreş, anaokulu gibi kurumlara emanet etmeye başlamışlardır. Bu durum ebeveynlerin çocukları her an kontrol etme imkânını kısıtlamıştır. Bu kısıtlanma hali çocukla ilgili kaygıların artmasına neden olmuştur. Bir başka ifadeyle geçmişten daha kaygılı ebeveynlerin var olmasına neden olmuştur. Bunlara ek olarak katılımcının “konuştukları dil farklı” şeklindeki ifadesi de oldukça önemlidir. Teknolojinin içinde doğan çocukların artık kendilerine ait bir dilleri oluşmuştur. Bu durum da aile içinde birbirini anlamayan bireylerin var olmasına ve birtakım çatışmaların ortaya çıkmasına neden olmuştur

Bir diğer katılımcının ifadeleri ise şöyledir:

*“Yetiştirilme şeklimiz arasında farklar olduğunu düşünüyorum. Eskiden baba işten gelir evdeki bireysel hayatına devam ederdi. Çocukların tüm sorumluluğu annedeydi. Şimdi ise biz çocuklarımızı yetiştirirken görev paylaşımı yapıyoruz. Çocuklarla anne ve baba olarak beraber ilgileniyoruz.” (14. Katılımcı)*

Geçmişte babanın genellikle tek görevi evi maddi açıdan desteklemek şeklinde görülmekteydi. Günümüzde ise bu anlayış değişmiştir. Ebeveynler çocukları ile ilgili birçok faaliyeti beraber gerçekleştirmeye başlamışlardır. Çocuğun bakımı ile ilgili birtakım görev paylaşımı yapmaya başlamışlardır. Geçmişin otoriter baba figüründen günümüzün hoşgörülü ve destekleyen baba figürüne geçiş görülmektedir..

*“Yetiştirme şekillerimizde farklar olduğunu kesinlikle düşünüyorum. Belki ailemin aldığı eğitimle farklı eğitim aldığımdan da olabilir. Ancak günümüzde benim çocuğuma, ailemin davranışı ile bana davranışı bile farklı. Zamanında bize kızdıkları şeylerle ilgili şimdi torunlarına sesleri çıkmıyor. Bizde her şeyde ceza vardı. Ben de ceza yöntemi kullanırım bazen ama zorbalık yapmam ya da unutamayacağı ceza vermem.” (4. Katılımcı)*

Katılımcılardan bazıları yetiştirilme şekli arasındaki farkın sebebinin günümüz ebeveynlerinin eğitilmiş ve daha bilinçli olmalarından kaynaklandığını ifade etmişlerdir. Bu anlamda günümüz ebeveynleri özellikle de çocuklarının psikolojik açıdan zarar görmelerini engellemek gayretindedirler. Ayrıca günümüz çocuklarına büyükanne-büyükbabaların tavrı dahi daha hoşgörülü olmaya başlamıştır. Diğer bazı katılımcılar da bu durumu çağa bağlamaktadır. Değişen çağ ile beraber o katı-sert tavır da şekil değiştirmiştir. Geçmişin otoriter anne-babaları günümüzün ılımlı büyükanne-büyükbabaları olarak karşımıza çıkabilmektedir.

Bir katılımcının ifadeleri şu şekildedir:

*“Yetiştirilme şeklimizde çok büyük farklar var. En önemlisi çok kalabalık bir ailede, kuzenlerle, kardeşlerle birlikte büyüdüm. Eşim de aynı şekilde. Ama kızımız akrabalarından uzak bir şekilde, tek çocuk olarak büyüyor. Bu nedenle de kalabalığa hasret. Onun dışımda hemen hemen her istediği oluyor. Biz daha çok beklerdik, sabretmeyi bilirdik.” (10. Katılımcı)*

Geniş/geleneksel aile içinde birçok üyenin bulunduğu kalabalık bir aile yapısıdır. Bu aile yapısını genellikle geçmişte görmekteyiz. Günümüzde ise aile yapısının çekirdek aile yapısına dönmesi ailede önemli oranda bir küçülmeye neden

olmuştur. Aileler daha bireysel ve yalnız yaşamaya başlamıştır. Bu sebeple çocuğun sosyalleşme alanında da önemli bir daralma meydana gelmiştir. Şehirleşme ile sokağa duyulan güvenin azalması, küçülme ile ailenin sayısal olarak azalması, iş hayatı ile akrabaya ayrılan vaktin azalması gibi sebepler eskisi kadar bir arada bulunma halini engellemiştir.

*“Çocuk gelişimi hakkında daha bilinçli ve daha çok araştırarak öğrenerek kendimi geliştiriyorum ve bunun da kızımın gelişimi için daha faydalı olduğunu düşünüyorum.” (8. Katılımcı)*

Günümüz ebeveynleri geçmişe oranla teknoloji ile daha iç içedir. Bu durum bir bilgiyi ararken ona daha kolay ulaşma imkânı sunduğu gibi, doğru kaynaklara başvurulduğunda daha güvenilir veriler elde etmeyi sağlamaktadır. Geçmişte bir bilgiyi öğrenmek için aile büyüklerine sorulup kulaktan dolma cevaplarla eylemler gerçekleştirilebilirken günümüzde bir bilgi tüm bilimsel gerçekliği ile dijital ortamlardan öğrenilebilir olmuştur. Buradaki önemli nokta ise doğru kaynağı bulmaktır.

*“Elbette farklılıklar olduğunu düşünüyorum. Bu farklılıklardan bahsederken içinde yaşadığımız zaman diliminin bize sunduğu imkânların oldukça önemli bir yere sahip olduğunu söylemem gerekiyor. Benim çocukluk çağı sokak oyunlarını yoğun olarak oynadığım, teknolojik imkânların daha kısıtlı olduğu zamanlardı. Fiziksel hareketliliğin fazla olduğu bir çocukluk çağı geçirdim. Ebeveynler duyuşal ve fiziksel ihtiyaçlara yönelik olarak şu anki çağı ebeveynleri kadar bilgili değillerdi. Şu an çocuklarımızı yetiştirirken duyuşal gelişimlerine çok fazla önem veriyoruz. Daha fazla imkâna sahibiz. Hatta imkânların ve aktivitelerin bu kadar fazla olması çocukların bölünmüş hissi yaşamasına neden oluyor. Çocuklardaki bölünmüşlük hissi, ebeveyne de yetersizlik hissi olarak geri dönüyor. Günümüzde çocuk büyütürken duyuşal bütünleme, kaba motor gelişimi ve ince motor gelişim gibi birçok farklı kavramla tanıştıyorsunuz. Bizim ailelerimizin bu kadar ince detaylarda boğulduğunu düşünmüyorum. Sosyalleşme açısından ise park ve sokaklarda rahatça oynayabilen güzel arkadaşlıklar kurabilen bir nesil olarak büyüdüğümüzü düşünüyorum. Şu an ise çocuklarımızın sosyalleşmesi için ekstra çaba sarf ediyoruz.” (15. Katılımcı)*



Dijitalleşen dünya ile beraber çocuğun sosyalleşme alanı da değişmiştir. Özellikle güven ortamının azalması nedeniyle çocuğun sokakta kendi başına yahut arkadaşlarıyla oynayarak sosyalleşmesi zorlaşmıştır. Hal böyle olunca ebeveynler geçmişe bakarak çok daha dikkatli olmak zorunda oldukları bir dünyanın içerisinde bulunduklarını düşünmeye başlamışlardır. Bunlara ek olarak değişen çağ ile beraber birçok imkân ve çeşitlilik de kendini göstermiştir. Bu sebeple ebeveynler çocuklarını yetiştirirken maddi imkânları doğrultusunda harcama yapmaktadır. Ancak farklı gelir düzeylerine sahip ailelerin çocukları için yapabildikleri harcamalar arasında oluşan yüksek farklar hem çocuk açısından hem de ebeveynler açısından kendilerini eksik hissetmelerine sebep olmaktadır. Çünkü geçmişe oranla ailelerin hayatları daha görünür olmuştur ve sosyal medya aracılığıyla sunulmaya başlanmıştır.

Katılımcılara aile içi iletişimlerinin nasıl olduğunu sorduğumuzda iki katılımcı dışında olumlu bir iletişime sahip olduklarını ifade etmişlerdir. Sadece iki katılımcı “Bugünkünden daha iyi olabilirdi.” şeklinde karşılık vermiştir. Aynı zaman da diğer katılımcılara sosyal medyanın aile içi iletişimi etkileyip etkilemediği sorulduğunda önemli bir kısmı aile içi iletişimden geçirilen zamana kadar birçok yönden etkisi olduğunu dile getirmişlerdir.

Katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

*“Sosyal medyanın insanların bakış açısını etkilediğini düşünüyorum. Ama orada her şeyin görüldüğü gibi olmadığını da düşünüyorum. Sosyal medya olmasaydı hayatımızda “O bununla şöyle, biz niye böyle değiliz.” muhabbeti kalkmış olurdu ortadan.” (2. Katılımcı)*

*“Eğer sosyal medya hayatımızda bu denli olmasaydı insanlar nereye gitmiş, ne yapmış bunlara bakmak yerine biz nereye gitmek istersek oraya giderdik. İnsan gördüğünden etkileniyor.” (3. Katılımcı)*

Katılımcılar sosyal medya hayatlarında olmasaydı bugünkünde daha farklı bir hayata sahip olabileceklerini dile getirmişlerdir. Katılımcılar genellikle bu ortamların kıyaslamaya sebep olduğunu bu durumun da ikili ilişkilerini zedelediğini söylemişlerdir. Bu kıyaslanma hali özellikle de aile içi iletişime belirli bir noktada zarar vermektedir.

Bir diğer katılımcının ifadeleri de şu şekildedir;

*“Sosyal medyadaki fenomenlerin paylaşımları eskiden beni etkilerdi. Düşündükçe bu kadar kusursuz bir hayat yaşayamayacakları kanısına vardım. Artık daha bilinçli bir şekilde davranıyorum. Hatta rahatsız olduğum sayfaları takipten çıkıyorum engelliyorum. Bu konuda daha çok dikkat ediyorum. Bu sebeple sosyal medya hayatımda olmasaydı daha iyi olacağını düşünüyorum. Ara sıra buradaki hesaplarımı kapatıp uzaklaşıyorum ve o zaman daha iyi anlıyorum.” (14. Katılımcı)*

Sosyal medyada fenomenler tarafından yapılan birtakım paylaşımlar takipçilerini etkisi altına almaktadır. Özellikle de sosyal medya fenomenlerinin çok mutlu aile ilişkilerini gören ebeveynler kendi aile ilişkilerini sorgulama yoluna gidebilmekteler. Ancak yapılan paylaşımlar paylaşılan kişinin istekleri ve sınırları doğrultusunda gerçekleşmektedir. Yani bu mecralarda kullanıcılar mutsuz anlarını, problemlerini, hayatlarındaki olumsuzlukları paylaşmama lüksüne sahiptirler.

Bir diğer katılımcı ise sosyal medya kullanımının aile içi ilişkilere etkisini şu şekilde açıklamıştır:

*“İster istemez vakit açısından etkiliyor. Bazen bakıyorum, eşimle kendimi telefonda buluyorum.” (1. Katılımcı)*

Katılımcılardan bazıları sosyal medyanın aile üzerindeki etkisini geçirilen zaman bakımından değerlendirmiştir. Aile içi geçirilen vakti sosyal medyanın olumsuz etkilediğini, ailenin birbiri ile yaptığı paylaşımların azalmasına sebep olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca ebeveynlerin bu platformlarda gereğinden fazla vakit geçirmeleri çocuğa da olumsuz örnek olabilmektedir. Çocuklar da sosyal medyada geçmişe oranla daha fazla zaman geçirmeye başlamışlardır. Diğer katılımcıların bu anlamda söyledikleri de şu şekildedir:

*“Ailedeki değişimde medyanın etkisi var. Aile üyeleri televizyondaki dizilerden, sosyal medyada gördüklerinden etkilenip daha farklı davranabiliyor. Bir anne, baba “Hayır.” dediye eskiden hayırdı. Şimdiki çocuklar bunu kabul etmiyor.” (3. Katılımcı)*

Günümüzde sosyal medyanın etkisi ile ebeveyn çocuk ilişkisinde yeni bir üslup ve tutum var olmaya başlamıştır. Ebeveynler daha ılımlı bir davranış sergilerken çocuklar ise istekleri konusunda daha ısrarcı olabilmektedir. Sosyal medya kullanan çocukların da gördükleri paylaşımlar karşısında ebeveynlerini başka ebeveynler ile kıyasladıkları ifade edilmektedir. Bunun yanı sıra ebeveynlerden çocuğa kadar tüm aile

üyeleri, sosyal mecralarda takip ettiği kişileri örnek alabilmektedir. Bu durum birey tarafından doğru ya da yanlış birçok eylemin gerçekleştirilmesine sebep olabilmektedir.

*“Geçmişte telefon, tablet olmadığı için anne-babanın çocukla kurduğu iletişimi daha farklıymış, daha açıkmiş. Şimdi çocuklardaki sosyal medya merakı onları daha fazla içine kapanık hale getiriyor. Birde çocuklar sosyal medyada gördükleri ve aile yapılarına uymayan şeyleri de isteyebiliyorlar.” (13. Katılımcı)*

Sosyal medyanın kullanıcılarını bireyselleştirmesi, kendisine bağımlı hale getirmesi, kültürel yayılmaya maruz bırakması beraberinde birçok sorunun da var olmasına neden olmuştur. Çocukların ebeveynleri ile konuşma şekillerini, vakit geçirmek için ayırdıkları zamanı değiştirmiştir. Bunun yanı sıra çocukların bu mecralardaki kültürel yayılmaya maruz kalmaları toplumsal birtakım değerlerden uzaklaşmalarına neden olmaktadır.

*“Sosyal medyanın geçmişe oranla değişen ilişkilerde etkisi var. Konuşmamız azaldı öncelikle. Ailece eğlenenin, gülmenin yerini sosyal medya aldı. Herkesin elinde telefon var ve herkes kendi halinde. Aile bedenlen bir arada ama ruhen herkes ayrı mecralarda sosyalleşiyor. Birliktelikleri çok yozlaştırdı maalesef.” (9. Katılımcı)*

Sosyal medyanın insan hayatına getirdiği en büyük problemlerden biri de aynı çatıyı paylaşan ancak iletişimleri azalmış aile bireyleri oluşturmalarıdır. Aile bireylerinin iletişimlerinin azalması aileyi bir arada tutan dinamiklerin sarsılmasına neden olmaktadır.

*“Sosyal medyanın aile üzerinde etkisi var. Şimdiki neslin sosyal medya etkisiyle ahlaki dejenerasyona uğradığını düşünüyorum ve bu aile içine de yansıyor. Çocuk ve ebeveyn arasındaki muhabbeti, saygıyı, sınırı aşır unutturduğunu düşünüyorum. Çocuğu doyumsuzlaştırıyor. Çocukla ebeveyn arasındaki iletişimi kesip araya kocaman bir duvar örüyor.” (8. Katılımcı)*

Sosyal medya milyonlarca insanın kullandığı bir platformdur. Bu anlamda farklı değerlere ve kültürlere sahip insanların kendi fikirlerini başkalarına empoze edebilmelerine imkân sağlar. Bu yüzden sosyal ağlarda toplumumuzun yerleşik değerleriyle uyumşayan davranış, tutum ve sözlerle karşılaşılabilir. Bu hal çocuklardan ebeveynlere kadar herkesi etkileyebilecek bir problemdir.

Sosyal medyanın faydalı yönleri olduğunu ifade eden katılımcının yanıtı ise şu şekildedir:

*“Çok fazla psikolog var. Bu açıdan aslında önemli yönleri var. Oradan öğrendiğim şeyler oluyor. Bazı olumlu yönlerinin olduğunu düşünüyorum ama çok fazla bilgi kirliliği de var. Doğru mu, değil mi belirsiz. Eskiden bu kadar düşünülmüyordu. Biz şimdi her şeyi düşünüyoruz. Çocuk olumsuz bir şey düşünür mü, üzülür mü, kırılır mı diye dert ediyoruz.” (1. Katılımcı)*

Bir diğer katılımcının ifadesi de şu şekildedir;

*“Gelişen ve değişen çağda insanlar her güzel ve yeni şeyden haberdar olmak istiyor. Bunları öğrenmek için sosyal medya en kolay ve en basit yol. Çocukla ilgili paylaşılan yerler ve yapılan aktiviteler insana örnek teşkil ediyor.” (8. Katılımcı)*

Katılımcıların ifadelerinden yola çıkarak diyebiliriz ki sosyal medyanın insan hayatında her zaman olumsuz bir tarafı yoktur. Olumlu yönleri de vardır. Burada önemli olan kullanıcıların bu mecraları nasıl kullandıklarıdır. Bu ortamlar bilinçli ve kontrollü bir şekilde kullanıldığında ebeveynlere fayda da sağlayabilmektedir. Ebeveynler sosyal medyada çocuk gelişimci ve psikolog olan kullanıcılar tarafından çocuklar için yararlı olabilecek bilgileri de elde edebilmektedir. Burada önemli olan nokta her paylaşılan bilginin doğru bilgi olmama ihtimalinin unutulmamasıdır.

## 6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Toplum ve aile birbirinden etkilenen olgulardır. Aile nasıl toplumu etkiliyorsa toplum da aileyi etkilemektedir. Geçmişte geleneksel toplumun otoriter yapısı aileyi etkilemiş ve daha katı-sert bir tavra sahip ebeveyn çocuk ilişkisi kurulmuştur. Günümüzde ise toplumdaki gösteri kültürünün etkisiyle ebeveyn ve çocuk ilişkisinin değişime uğradığı gözlemlenmektedir. Eskiye nazaran daha hoşgörülü ve arkadaşça tavır sergileyen ebeveynlerle karşılaşmaktadır. Bu değişimin bir yansıması olarak sosyal medyada kendini ve çocuğunu daha görünür kılan bir tavır sergilenmeye başlanmıştır.

Aile çocuğun doğduğu, ilk iletişimi kurduğu ve çocuğa toplumsal değerlerin aktarılmasında etkili olan bir kurum olması sebebiyle çocuğun bu ortamda öğrendikleri, gördükleri, yaşadıkları önemlidir. Aile sadece çocuğun yeme, içme, barınma gibi asli ihtiyaçlarının karşılandığı yer değildir. Ailenin çocuğa karşı davranışları, tutumu onu ruhani olarak etkilemektedir. Çünkü aile ortamında gerçekleşen her türlü eylem çocuğun yaşam biçimini düzenler. Bu ortamda sağlıklı bir iletişim kurulması çocuğun sosyalleşme dilinin de iyileşmesi/gelişmesi açısından önemlidir.

Gelişen teknoloji ile beraber sosyal ağlar adeta bireylerin hayatını kuşatmış durumdadır. Yediden yetmişe tüm yaş gruplarında önemli oranda sosyal medya kullanımı mevcuttur. Aslında sosyal medyanın ortaya çıktığı döneme bakıldığında çok eski zamanlara dayanmadığı görülmektedir. Ancak hızlı bir şekilde insan hayatını etkisi altına almıştır. Bilgiye çaba sarf etmeden ulaşılması, zaman ve mekân sınırlaması olmaması gibi sebepler varlığını daha da cazip kılmıştır. Ancak bu ortamlarda var olan bilgi kirliliği, özel verilerin istenmeyen kişilerin eline geçebilme durumu, bu ortamların fazla zaman israfına sebebiyet vermesi de sosyal medyanın getirdiği olumsuzluklardan bazılarıdır.

Günümüzde çocuklar dijital dünyanın içine doğmaktadır. Bu durum geçmişe göre daha dijital bir yaşam biçimine doğru götürmektedir. Dijital dünyaya doğan çocuklar buranın diline daha hâkimdir. Ebeveynler ise bu yeni çağa ayak uydurmaya çalışırlar. Yerliler ve göçmenler olarak ifade edilebilen bu iki grup arasında birtakım algılama biçimleri açısından farklılıklar mevcuttur. Özellikle mahremiyet algısı yeni bir boyut kazanmıştır. Geçmişte toplumsal bir varlık olmanın sonucu olarak ortaya

ıkan mahremiyet günümüzde daha bireysel, her bireyin kendi algılama ve yaşam biçimine göre şekillendirdiği bir düşünce olarak kendini göstermektedir.

Sosyal medyanın bireylere sunduğu birçok imkânı vardır ancak kullanıcıların kendilerini istekleri gibi sunma olanağının olması beraberinde birtakım sorunları da doğurmuştur. Aynı mecralarda farklı hayatlara, gelir düzeylerine, inanışlara, değerlere sahip milyonlarca insan bulunur ve kendilerini istedikleri gibi sunabilme durumları mevcuttur. Bu sebeple gerçek hayatla çatışan sanal  lem bireylerin kendilerini ve çevrelerini daha çok sorgulamaları durumunu da beraberinde getirmiştir. Bireylerin günlük hayatlarında ise bu kadar farklılığa aynı anda maruz kalmaları çok daha düşük bir ihtimildir.

Sosyal medyanın ebeveyn-ocuk ilişkisi üzerinde önemli etkileri bulunmaktadır. Geçmişte ocuğa duyulan sevgiyi dahi mahrem kabul eden ve bu sebeple sevgiyi fiile dökmekten kaçınan, başkasının görmesinden rahatsız olan bir tutum daha etkiliyken, bu anlayış günümüzde sosyal medyanın etkisiyle “ocuğumu en çok ben seviyorum ve bunu herkes görmeli” yarışına kendini bırakmıştır. Bu gösteri hali izleyicilerini de etkilemektedir. Sosyal medya kullanıcılarının tüm hayatlarını detayları ile beraber burada paylaşmaları aynı imk nlara sahip olmayan bireylerin yaşamlarını sorgulamalarına sebebiyet vermektedir.

Araştırmanın bulgularından çıkan sonuçlar şu şekilde ifade edilebilir:

Sosyal medyada yaşam standartları yüksek bireylerin hayatlarını, bedenlerini, ilişkilerini kusursuzluk halinde takipçilerine sunma halleri, izleyicilerin kendi hayatlarına dair kaygılar duymalarına sebebiyet vermiştir. “Neden hayatımı bir başkasının yaşadığı gibi yaşayamıyorum?” sorusu gündelik hayatlarındaki ilişkilerini olumsuz etkilemektedir. Bu anlamda katılımcılar yapılan görüşmelerde takip ettikleri hesapların paylaşımlarından etkilendiklerini ifade etmişlerdir. Buradan yola çıkarak diyebiliriz ki; sosyal medyanın çocukla ilgili yapılan harcamalardan gezmek için gittikleri yerlere, yaşam biçimlerinde iletişim kurma şekillerine kadar izleyicisini etkileyen bir yönü bulunmaktadır. Bu anlamda sosyal medya kullanıcılarının ortaya koyduğu içeriklerin her zaman gerçeği yansıtmadığı da göz ardı edilmemelidir. Kullanıcılar kusursuz ama gerçek olmayan bir hayatın gösterisini gerçekleştiriyor olabilirler. Bu nedenle böyle hesapları takip eden kişilerin bu bilinçle takip etmeleri oldukça önemlidir.

Sosyal medya aile içi iletişimde zamansal bir probleme de sebebiyet vermektedir. Yapılan görüşmelerde katılımcılar sosyal medyada geçirilen zaman sebebiyle kaliteli vakit geçirmede sorun yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Sosyal medyanın kendisine bağımlı hale getiren yönü kullanıcıların burada zamanın nasıl geçtiğini anlamamalarına sebebiyet vermektedir. Katılımcıların hepsi her gün mutlaka sosyal medya kullandıklarını ifade etmişlerdir. Bu durum sosyal medyanın insan hayatında ne denli yer ettiğinin bir göstergesidir. Aile içinde beraber geçirilen zamanın azalması; aile üyelerinin birbirlerinin sorunlarıyla, heyecanlarıyla, kaygılarıyla ya da mutluluklarıyla yeterince ilgilenmemelerine neden olmaktadır. Bu durum aile içi iletişimi olumsuz yönde etkilemektedir. Bu anlamda özellikle de aile üyelerinin sosyal medyayı daha kontrollü ve ilişkilerini etkilemeyecek bir şekilde kullanmaları önemlidir.

Günümüzdeki ebeveyn çocuk ilişkisi ile geçmişteki ebeveyn çocuk ilişkisi arasında önemli bir farkın olduğu gözlemlenmiştir. Görüşmeye katılan ebeveynlerden ikisi dışında tüm katılımcılar kendi ebeveynlerinden farklı bir şekilde çocuklarını yetiştirdiklerini ifade etmişlerdir. Bu farklılaşmayı değişen zamana ayak uydurma çabası olarak niteleyen katılımcılar da olmuştur. Geçmişteki ebeveynlerin çocuklarına ilgi göstermede daha bilinçsiz olduklarını ifade eden katılımcılar bu durumu eğitim seviyelerinin düşük olmasına bağlamışlardır. Buna karşılık katılımcı ebeveynler (günümüz ebeveynleri) kendi çocukları ile daha çok ilgilendiklerini ifade etmişlerdir. Çocuklarının eğitimlerinden psikolojik durumlarına kadar her şeyi araştırdıklarını ve bu hususlara dikkat ettiklerini ifade etmişlerdir. Sadece yeme-içme-barınma gibi asli ihtiyaçların çocuk yetiştirmede yeterli olmadığını da dile getirmişlerdir. Ayrıca katılımcılar kendi anne-babalarının torunlarına karşı olan tavırlarının da değiştiğini dile getirmişlerdir. Büyükanelerin ve büyükbabaların torunlarına karşı tavırlarının daha ılımlı olduğu ancak kendi çocuklarını yetiştirirken daha otoriter davrandıkları saptanmıştır. Bu da değişen toplum yapısının aileyi önemli bir ölçüde etkilediğini göstermektedir. Geçmişin otoriter ebeveynleri olarak bilinen aile büyüklerinin davranışları dahi değişime uğramıştır.

Sosyal medyanın görüşmeciler arasında günlük kullanımının ortalama 1 saatin üzerinde olduğu sonucuna varılmıştır. Kullanıcıların çoğunluğu Instagramı yoğun olarak kullanmaktadır. Bununla birlikte sosyal medyada daha çok takip eden tarafta oldukları ve günlük olarak az içerik paylaştıkları sonucuna varılmıştır. Ebeveynlerin

çoğunluğunun çocukları ile ilgili kendilerine yararlı olabilecek içerikleri takip ettikleri saptanmıştır. Çocuk ile ilgili aktiviteler, pedagoglar, çocuk eğlence alanları gibi içerikler takip etme eğilimi göstermektedirler.

Sosyal medya ebeveynlerin günlük hayattaki reaksiyonlarını da etkilemektedir. Görüşmeye katılan ebeveynler, sosyal medyanın ebeveyn davranışları üzerindeki etkilerine verdikleri tüm cevaplar doğrultusunda 3 gruba ayrılabilir. Bunlar; a) olumsuz etkilenme, b) olumlu etkilenme ve c) nötr kalma şeklinde ifade edilebilir. Olumsuz etkilendiğini söyleyen ebeveynler özellikle çocuğa karşı tavırları ile ilgili kıyaslanma yaşadıklarını ve bu durumun onların kendilerini sorgulamaya götürdüğünü ifade etmişlerdir. Olumlu etkilenme yaşayanlar ise bu mecralarda çocukla ilgili paylaşılan özellikle bilimsel içeriklerin faydasını gördüklerini ifade etmişlerdir. Nötr kaldığını ifade ettiğimiz katılımcılar ise sosyal medyayı bir iletişim aracı olarak kullandıklarını ve özellikle hiçbir fenomeni takip etmediklerini söylemişlerdir. Özellikle olumsuz etkilediğini söyleyen katılımcıların sosyal medyada geçirdikleri sürenin diğerlerine nazaran daha fazla olduğu saptanmıştır.

Sosyal medya kullanımı mahremiyet algısını etkilediği sonucuna varılmıştır. Kimi ebeveynler çocuklarının mahremiyet sınırlarına dikkat etmeye çalıştıklarını ifade etseler de paylaşımlarında genellikle çocuklarına yer verdiklerini dile getirmişlerdir. Bunun yanı sıra çocuğu ile ilgili her durumu paylaşan ebeveynler de bulunmaktadır. Aynı zamanda görüşmeye katılan ebeveynlerin tamamı sosyal medya kullanıcılarının yaptıkları paylaşımlar sebebiyle toplumun mahremiyet algısının sarsıldığını da ifade etmişlerdir.

Araştırmada sosyal medya kullanımının aile içi ilişkileri etkilediği ve sosyal medya olmasaydı ilişkilerin bugünkünden daha farklı olacağı sonucuna varılmıştır. Katılımcılar sosyal medya olmasaydı beraber geçirdikleri vaktin daha verimli olacağını ifade etmişlerdir. Bu anlamda sosyal medya aile içi geçirilen vakti olumsuz etkilemektedir. Ayrıca katılımcıların sosyal medya kullanımı bugünkü gibi olmasaydı kendi aile içi ilişkilerinin ya da aktivitelerinin diğer aileler ile bu denli kıyaslanmayacağı ve bu sayede de iletişimlerinin şu anki halinden daha güçlü olacağı kanılarına varılmıştır.

Geçmişten günümüze aile kavramında, aile içi iletişimde, ebeveynlerin eylemlerinde önemli değişimler görülse de aile kurumu çocuk üzerindeki etkisini her



zaman korumaya devam etmiştir. Özellikle toplumun değerlerinin aktarıcısı olma özelliğine sahip olması sebebiyle aile çocuğun sosyalleşme ortamını önemli oranda etkilemeye devam etmektedir. Bu sosyalleşme ortamının doğru şekilde muhafaza edilmesi önemlidir. Buna karşın yeni bir sosyalleşme ortamı olan sosyal medyanın insan hayatında önemli bir yer kaplaması da göz ardı edilmemelidir. Bu ortamların bilinçli ve sadece bir araç olarak kullanılması değinilen olumsuz etkilileri azaltmak için bir yol olabilir. Bu sebeple de aile ortamında ne kadar sağlıklı bir iletişim kurulabilirse çocuk için o kadar faydalı bir süreç izlenmiş olacaktır.



## KAYNAKLAR

- Akdi, M. (2016). “Ana-babanın çocuğun fotoğraf ve görüntülerinin sosyal medyada yayınlamasından doğan sorumluluğu”. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*. 22 (3). 123-144.
- Aral, N. ve F. Gürsoy, (2000). “Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveynlerin Çocuklarının Depresyon Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma”. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*. 12 (1). 18-28.
- Aslan, A. K. (2002) “Değişen Toplumda Aile ve Çocuk Eğitiminde Sorunlar”, *Ege Eğitim Dergisi*, 1 (2). 25-33.
- Ayan, B. (2016). *Sosyal ağlar tarihi*, İstanbul: Abaküs Yayınları.
- Aydın, M.Z. (2015). *Ailede ahlak eğitimi*, İstanbul: Timaş Yayınları,
- Aydeniz, H. (2011). “Medyayı kavramak”, *Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile Eğitim Programı*, Ankara.
- Baran, A.G. (2004). “Türkiye’de aile içi iletişim ve ilişkiler üzerine bir model denemesi”. *HÜTAD*. 1 (31). 31-41.
- Bayraktutan, F. (2005). *Aile içi ilişkiler açısından internet kullanımı*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Değişme Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- Canatan, K. (2019). “Türk ailesinin tarihsel gelişimi”. K. Canatan ve E. Yıldırım (ed.). *Aile Sosyolojisi*. (s. 97-119). İstanbul: Açılımkitap Yayınları.
- Çakır, M. (2013). “Sosyal medya ve gösteri”. A. Büyükaslan ve A.M. Kırık (ed.). *Sosyal Medya Araştırmaları*. (s. 1-51) Ankara: Çizgi Yayınları.
- Çetin, A. (2007). *Örneklerle Peygamber Efendimiz*. İstanbul: Ensar Yayınları.
- Çetin, B. (2019). *Geniş ve çekirdek ailede yaşayan okul öncesi çocukların beceri düzeyleri ve davranış sorunları açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- Demiroğlu, B. (2021). *Yetişkinlerin maneviyat ve sosyal medya bağımlılık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- Doğanay, K. (2021). *Bir gösteri toplumu gerçekliği olarak fenomen anneler: sosyal medyada ilgi gören annelik hesapları üzerine bir değerlendirme*. Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Karabük.
- Dursun, C. (2019). “Ebeveynlerin çocuklarını sosyal medyada teşhiri: çocuk hakları bağlamında bir değerlendirme”. *Çocuk ve Medeniyet Dergisi*. 4 (8).195-208.
- Duygulu, S. (2019). “Sosyal medyada çocuk fotoğrafı paylaşımlarının mahremiyet ihlali ve çocuk istismarı açısından değerlendirilmesi”. *TRT Akademi Dergisi*. 4 (8). 428-487.
- Duygulu, S. (2018). “Yeni medya teknolojilerinin K-kuşağının ebeveynleriyle olan iletişimine etkisi”. *TRT Akademi Dergisi*. 3(6). 632-652.
- Dyikuk, J. (2019). “The Digital Age: Bridging the Communication Gap Between Digital Natives and Digital Immigrants”. *Sumerianz Journal of Social Science*. 2 (1). 13-19.
- Elitaş, T. ve S. Keskin (2016). “Küreselleşme sürecinde değişen geleneksel Türk aile yapısının televizyon dizilerindeki temsili”. *Tarih Okulu Dergisi*. 9 (27). 543-578.
- Eyüpoğlu, O. (2022). *Yoksulluk ve dini hayat*, Samsun: Üniversite Yayınları.

- Gönenç, E. Ö. (2003). "İnternet ve Türkiye'deki Gelişimi", *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 16. 89-98.
- Gurbetoğlu, A. (2007). "II. Meşrutiyet Dönemi Çocuk Dergilerinde Ahlak Eğitimi ve Ahlaki Değerler (1908-1918)". *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 4(1). 81-101.
- Güler, D. ve N. Ulutak (1993). "Aile kavramının tarihsel gelişimi ve Türk toplum yaşantısında aile". *Kurgu Dergisi*. 11 (1). 50-75.
- Gümrükçüoğlu, S. (2020). *Din eğitiminin sosyal medya kullanımına etkisi*. Ankara: Nobel Bilimsel Eserler.
- Irak, D. ve O. Yazıcıoğlu (2012). *Türkiye ve sosyal medya*. İstanbul: Okyanus Yayınları.
- Kara, T. (2013). *Sosyal medya endüstrisi*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Karaca, İ. (2010). *Aile içi iletişimin ortaöğretim öğrencilerinin madde bağımlılığına etkisi, (Elazığ ili örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo-Tv ve Sinema Ana Bilim Dalı, Elazığ.
- Karataş, K. (2001). "Toplumsal değişim ve aile". *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*. 12 (2). 89 -98.
- Karlı, E. (2019). "Modernleşme sürecinde çözölen aile yapısı ve kadının yeniden inşası". *Uluslararası Hukuk ve Sosyal Bilim Araştırmaları Dergisi*. 1 (1). 1-14.
- Kaymakcan, R. ve H. Meydan (2016). *Ahlak, değerler ve eğitimi*. İstanbul: Dem Yayınları.
- Kılınç, T. (2017). *Aile içi ilişkiler üzerine; sosyal medyanın etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Konya.
- Köylü, M. (2019). "Ailede değerler eğitimi". M. Köylü (ed.). *Teoriden pratiğe din eğitimi*. (s.65-88). Ankara: Nobel Yayınları.
- Küçükali, A. ve C. Serçemeli, (2019). "Çocukların sosyal medyadaki mahremiyet hakları ve "sharenting" üzerine bir uygulama: Atatürk Üniversitesi örneği". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 12 (68). 1177-1186.
- Lufer, H. (1989). "Sanayileşme Sürecinde Eğitim", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 22 (2). 837-846.
- Mercan, N. (2010). "Dijital dünyada zaman, mekan insan ilişkileri ve yabancılaşma". *Silahlı Kuvvetler Dergisi*. 403. 2-13.
- Mırçık, A. M. (2022). *Kültürel beğeni tarzlarının sosyal medya paylaşımlarına yansımaları: TikTok örneği*. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İletişim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Erzurum.
- Nazlı, S. (2018). *Aile danışmanlığı uygulamaları*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Özmen, F. vd. (2012). "Sosyal ağ sitelerinin eğitsel ortamlardaki işlevselliği". *e-Journal of New World Sciences Academy*. 7(2). 496-506.
- Özyer, H. (2016). *Yaşlılık Sorunu ve Bir Çözüm Olarak Huzurevi (Konya Dr. İsmail Huzurevi Örneği)*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Bölümü Ana Bilim Dalı, Konya.
- Peter, J. and P.M. Valkenburg (2011). "Adolescents' online privacy: toward a developmental perspective". In *Privacy Online: Perspectives on Privacy and Self-Disclosure in the Social Web*. 221-234.
- Prensky, M. (2001) "Digital immigrants, digital natives". *On the Horizon*. 9 (5). 1-6.
- Süleymanov, A. (2009). "Çağdaş Türk toplumlarında aile ve evlilik ilişkileri". *Aile ve Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi*. 5 (17). 7-17.

- TDK, <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim:21.06.2023).
- Turğut, F. (2019). “Genel olarak aile”, M. Aydın (ed.). *Sistematik Aile Sosyolojisi*, (s.15-34.). İstanbul: Çizgi Yayınları.
- TUİK (2020). *İstatistiklerle yaşlılar, 2020*, Erişim: 21 Haziran 2023, <http://www.tuik.gov.tr>.
- TUİK (2022a). *İstatistiklerle kadın, 2022*. Erişim: 20 Haziran 2023, <http://www.tuik.gov.tr>.
- TUİK (2022b). *Hanehalkı bilişim teknolojileri (BT) kullanım araştırması, 2022*. Erişim:21 Haziran 2023, <http://www.tuik.gov.tr>.
- Walter, J.B. (2011). “Introduction to privacy online”. S. Trepte and L. Reinecke (eds.). *Privacy online: perspectives on privacy and self-disclosure in the social web*. (s. 3-8). Berlin.
- Maas, W. (2011). “The elderly and the internet: how senior citizens deal with online privacy”. S.Reinecke and L. Reinecke (eds.). *Privacy online: perspectives on privacy and self-disclosure in the social web*. (s. 235-250). Berlin.
- Yazır, E. H. (1993). *Hak dini Kuran dili*. (6 Cilt). İstanbul: Çelik Şura Yayınları.
- Yıldırım, E. ve E. Yıldırım (2019). “Aile içi ilişkiler ve iletişim”. K. Canatan ve E. Yıldırım (ed.) *Aile sosyolojisi*. (s.139-152). İstanbul: Açılımkitap Yayınları.
- Yıldırım, E. (2019). “Toplumsal değişme sürecinde aile”. K. Canatan ve E. Yıldırım (ed.) *Aile sosyolojisi*. (s. 121-138.). İstanbul: Açılımkitap Yayınları.
- Yörükan, T. (2008). “Bir ilişki düzenleme süreci olarak mahremiyet”. *Tisk Akademi Dergisi*. 3 (6). 128-180.
- Yörükoğlu, A. (2007). *Değişen toplumda aile ve çocuk*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Yüksel, M. (2003). “Mahremiyet hakkı ve sosyo-tarihsel gelişimi”. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*. 58 (1). 181-213.
- Tekin, H. H. (2006). “Nitel araştırma yönteminin bir veri toplama tekniği olarak derinlemesine görüşme”. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*. 3 (13). 101-116.
- Zukowskifactors, T. and I.Brown (2007). “Examining the influence of demographic factors on internet users’ information privacy concerns”. *ACM international conference proceeding series*. 226. 197–204.

## **EKLER**

### **Ek 1. Görüşme Formu**

#### **GELENEKSEL EEBEVEYN ÇOCUK İLİŞKİSİNİN GÖSTERİ ŞÖLENİNE DÖNÜŞÜMÜ: SOSYAL MEDYA ETKİSİ**

Cinsiyetiniz:

Yaş:

Eğitim durumu:

Meslek:

Aylık Gelir:

Kaç yıllık evlisiniz?

Kaç çocuğunuz var?

Sosyal medya kullanıcısı mısınız?

#### **YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME SORULARI**

##### **Aile İçi İletişim**

1- Aileniz ile ne kadar süre vakit geçirirsiniz ve bu zamanı nasıl değerlendirirsiniz?

2- Aile içi iletişiminizi nasıl değerlendirirsiniz?

3- Sizin yetiştirilme şekliniz ile çocuğunuzu yetiştirme şekliniz arasında bir fark olduğunu düşünüyor musunuz? Eğer düşünüyorsanız bu farklar nelerdir?

##### **Sosyal Medya Kullanımı**

1- Kullandığınız sosyal medya organı ve tercih etme nedeniniz nedir?

2- Sosyal medyada günlük ne kadar vakit geçirirsiniz ve nasıl içerikler takip edersiniz?

3- Sosyal medyada ne sıklıkta paylaşım yaparsınız? Bu paylaşımlarınızın içeriği genellikle ne olur?

4- Sosyal medya kullanımının toplumun mahremiyet algısını etkilediğini düşünüyor musunuz?

## **Geleneksel Ebeveyn Çocuk İlişkisinin Gösteri Şölenine Dönüşümü: Sosyal Medya Etkisi**

1- Çocuğunuz ile aranızdaki ilişkiyi yorumlayacak olsanız kendinizi otoriter, hoşgörülü, koruyucu, mükemmeliyetçi, arkadaşça ve benzeri ebeveyn tiplerinden hangisi olduğunuzu söylersiniz, neden?

2- Sosyal medya hayatınızda olmasaydı aile içi iletişiminiz bugünkü halinden farklı olur muydu? Eğer cevabınız evet ise nasıl olurdu?

3- Sosyal medyada yaptığınız paylaşımlarda çocuğunuzun dâhil eder misiniz? Cevabınız evet ise çocuğunuzla ilgili ne gibi paylaşımlar yaparsınız, herhangi bir sınırlama koymadan sizi için önemli olan her anı paylaşır mısınız?

4- Sosyal medyada aileleri ile ilgili paylaşım yapan fenomenlerin yaptığı paylaşımlar sizin çocuğunuza karşı tavrınızı, çocuğunuz için yaptığınız harcamaları ya da onlara ayırdığınız zamanı etkiler mi, nasıl?

5- Geçmişteki ebeveyn-çocuk ilişkileri ile günümüzdeki ebeveyn-çocuk ilişkileri arasında oluşan farkın üzerinde sosyal medyanın etkisi var mı, nelerdir?

Sayın katılımcımız görüşmeye katıldığınız için teşekkür ederim. Görüşmemiz sonlanmıştır.

## Ek 2. Etik Kurul Kararı



### ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ARAŞTIRMALARI ETİK KURUL KARARLARI

| KARAR TARİHİ | TOPLANTI SAYISI | KARAR SAYISI |
|--------------|-----------------|--------------|
| 24.02.2023   | 2               | 2023-28      |

**KARAR NO:** 2023-28  
Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim Enstitüsü öğrencisi Merve AKDENİZ' in Prof. Dr. Osman EYÜPOĞLU danışmanlığında "Geleneksel Ebeveyn Çocuk İlişkisinin Gösteri Şölenine Dönüşümü: Sosyal Medya Etkisi" isimli yüksek lisans tezine ilişkin mülakat çalışmasını içeren 103993 sayılı dilekçesi okunarak görüşüldü.

Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim Enstitüsü öğrencisi Merve AKDENİZ' in Prof. Dr. Osman EYÜPOĞLU danışmanlığında "Geleneksel Ebeveyn Çocuk İlişkisinin Gösteri Şölenine Dönüşümü: Sosyal Medya Etkisi" isimli yüksek lisans tezine ilişkin mülakat çalışmasının kabulüne oy birliği ile karar verildi.

## ÖZ GEÇMİŞ

Merve Akdeniz, İstanbul Ataşehir-Esatpaşa Anadolu İmam Hatip Lisesi'ni bitirdikten sonra Karabük Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İlahiyat bölümünden 2017 yılında mezun oldu. Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde bir yıl Farabi Değişim Program ile eğitim aldı. OMÜ LEE Dini Danışmanlık ve Rehberlik alanında Yüksek Lisans programını 2021 yılında tamamladı. 2021 yılında OMÜ LEE Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans programına girdi. Öğretmen olarak görev yapmaktadır. (24.07.2023).

### İletişim Bilgileri

ORCID ID : 0009-0000-3966-0557

### Yayınlar:

1. Merve Akdeniz, (2023). “Ahlak eğitiminde ailenin rolü” *Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*.